

Partijprogramma

Piratenpartij Nederland

2012

WWW.PIRATENPARTIJ.NL

De inhoudsopgave heeft een korte toelichting nodig. Na het voorwoord van de lijsttrekker Dirk Poot, komen in de hoofdstukken 2 tot en met 6 de structuur en de idealen van de Piratenpartij aan bod. Deze hoofdstukken geven aan wat ons zo uniek maakt. In hoofdstuk 7 komen onze standpunten in detail verder naar voren. Ten slotte wordt in hoofdstuk 8 duidelijk hoe dit verkiezingsprogramma tot stand is gekomen.

**ENTER SLOGAN
HERE**

De inhoudsopgave en de referenties in dit document linken u naar de desbetreffende locaties.

Inhoudsopgave

1. Voorwoord door Dirk Poot.....	2
2. Introductie	3
3. Waarom de Piratenpartij?	5
4. De 7 Kernpunten van de Piratenpartij.....	7
5. Internationale oriëntatie: Piraten in Europa en de rest van de wereld.....	10
6. E-Democracy.....	12
7. Standpunten (Verdieping)	13
7.1 Privacy van burgers dient gewaarborgd te worden.....	14
7.2 Vertrouwelijke gegevens moeten veiliger worden opgeslagen en zorgvuldiger worden gebruikt.....	18
7.3 Burgerrechten verdedigen in een informatiesamenleving.....	20
7.4 Overheid open en inzichtelijk maken	21
7.5 Het delen van cultuur en informatie bevorderen, mede door het auteursrecht te hervormen.....	24
7.6 Het patentsysteem hervormen ter bevordering van innovatie en kennisdeling	26
7.7 Merkenrecht moet slechts ter identificatie van de producent dienen	29
7.8 Vrijheid van informatie.....	30
7.9 Veiligheid.....	31
7.10 Internationaal.....	32
7.11 Onderwijs	34
7.12 Wetenschap.....	36
7.13 Ontwikkelingssamenwerking.....	37
7.14 Efficiënte overheid	38
7.15 Ondernemerschap.....	39
7.16 Mobiele telefonie en internet.....	40
7.17 Verkeer en waterstaat.....	41
7.18 Geld en banken	42
7.19 Energie	43
7.20 Sociale netwerken.....	44
7.21 Media.....	45
7.22 Voedsel.....	46
7.23 Volksgezondheid.....	47
8. Nawoord.....	48
9. Referentielijst.....	50
10. Colofon	58

1. Voorwoord

De Piratenpartij presenteert haar blauwdruk voor democratie 3.0

Wie de Piratenpartij ziet als een partij die zich slechts bezighoudt met downloaden moet zeker doorlezen. Het downloaddebat gaat slechts over één aspect van de vrije informatiesamenleving die de Piratenpartij voorstaat. Het gaat ons om de unieke kans die het internet biedt om informatie en cultuur te delen, om de informatiebalans tussen regering en volksvertegenwoordigers te herstellen en de barrière tussen het volk en haar vertegenwoordigers te slechten.

Wij zijn de eerste en vooralsnog enige partij die de kracht van het internet gebruikt om het democratisch bestel weer te laten functioneren zoals Thorbecke het in 1848 bedoelde. Een mondig en geïnformeerd parlement zal weer in staat worden gesteld tegenwicht te bieden aan de regering.

Van 'influence of the incrowd' naar 'wisdom of the crowd'

Volksvertegenwoordigers lijken, ondanks de opkomst van social media, steeds verder van de burgers die ze zouden moeten vertegenwoordigen af te staan. Dichtgetimmerde coalitie-accorden hebben het parlement gedegradeerd tot een applausmachine voor de regering. De ministers zijn op hun beurt weer afhankelijk van een select clubje topambtenaren en lobbygroepen, die als constante factor in Den Haag een grote kennisvoorsprong hebben op de steeds wisselende bestuurders.

Waar ministers zich afhankelijk maken van duurbetaalde lobbyisten en kamerleden de kennis en het netwerk missen om de voorstellen goed te beoordelen worden dure fouten gemaakt. Vijf tot zeven miljard wordt jaarlijks verspild aan dure ICT-mislukkingen waar geen enkele maatschappelijke waarde mee gecreëerd wordt. Jarenlang is de burger voorgehouden dat de afstand tussen het parlement en het volk de beste manier is om de waan van de dag en eigenbelang buiten het nationale beslissingsproces te houden. Inmiddels is duidelijk geworden dat juist door deze houding datzelfde populisme en private belangen de doorslaggevende factoren in de politieke besluitvorming zijn geworden.

Deze tijd vraagt om een open overheid. Een open overheid die alle beschikbare kennis deelt en burgers daadwerkelijk laat meedenken. Geen opiniepeilingen-democratie waarin 15 gesloten vragen doorslaggevend lijken voor wijzigingen in het kabinetsbeleid. Een open overheid kent geen angst om alle betrokkenen mee te laten kijken en denken in alle fasen van de besluitvorming.

De Piratenpartij wil burgers voorzien van informatie in plaats van propaganda en de samenleving betrekken bij het vinden van de beste oplossingen. Niet de schijnoplossingen waar slechts een kleine club van bedrijven van profiteert.

Het Liquid Feedback programma dat de Piratenpartij voorstaat geeft iedereen straks de kans om mee te denken, mee te praten en mee te beslissen. De uitdagingen van de 21e eeuw vragen ook om een democratisch systeem voor de 21e eeuw. De tijd van keihard geschreven maar boterzachte verkiezingsbeloften loopt ten einde. De tijd van een bevolking die ééns in de vier jaar een stemhokje in mag kleuren en daarna slechts kan toekijken hoe principes worden opgeofferd en beloftes worden gebroken is bijna voorbij. De alleenheerschappij van een vaste club van lobbygroepen en ambtenaren die ministers paaien en volksvertegenwoordigers buiten spel zetten loopt ten einde.

Dirk Poot,
Lijsttrekker Piratenpartij Nederland

2. Introductie

De Piratenpartij staat voor een informatiesamenleving waaraan iedereen mag en kan deelnemen. Wij zijn een thema-partij waarvan het overkoepelende thema doordringt tot alle belangrijke zaken in het dagelijks leven. De Piratenpartij verwacht dat de komende verkiezingen zullen draaien rondom drie belangrijke onderwerpen, waar wij vanuit onze thema's een uitgesproken visie op hebben.

Gezondheidszorg

Zorg wordt ieder jaar duurder: de zorgpremies en de eigen bijdragen blijven stijgen en er wordt bezuinigd op werknemers in de zorg. Als de status quo van patenten op farmaceutische producten gehandhaafd blijft, zal zorg voor steeds meer burgers onbetaalbaar worden. Dit jaar wordt er zo'n 1,1 miljard uitgegeven voor 10 miljoen aan medicijnen en grofweg 160 miljoen aan onderzoek. Dit bedrag zal in 2016 uitkomen op zo'n 1,6 miljard. De Piratenpartij streeft naar nieuwe en creatieve oplossingen op nationaal en Europees niveau.

De privatisering van de zorg heeft slechts geleid tot een door verzekeraars opgelegde controle-cultuur, waardoor meer en meer kostbare tijd verloren gaat aan werk dat niets met het verlenen van zorg te maken heeft. Ziekenhuispersoneel is overgeleverd aan snel groeiende toplagen van dure bureaucraten en oud-politici zonder medische kennis. De nadruk op kostenbesparing is het resultaat van een overheid die slechts aan de wensen van marktpartijen tegemoet komt en haar kerntaken verwaarloost. De Piratenpartij wil de behoefte van de maatschappij en haar burgers weer centraal stellen in plaats van de wensen van ongrijpbare en onvoorspelbare marktpartijen op alle gebieden voorop te stellen.

Europa

Op de geglobaliseerde wereld heeft Nederland, als land met 17 miljoen inwoners, weinig invloed. Europese samenwerking is noodzakelijk om concurrerend te blijven ten opzichte van de grote wereldmachten. Wereldwijd opererende belangorganisaties kunnen slechts door strategische samenwerkingsverbanden met andere landen worden beïnvloed en gecontroleerd. Het Europese project heeft echter een paar ernstige weeffouten die verholpen moeten worden voor de zaak instort. Het voornaamste probleem is dat een groep democratische landen zich in een ondemocratische superstaat heeft laten dwingen.

Het Europees Parlement krijgt langzamerhand iets meer zeggenschap, maar is nog altijd geen partij voor de Europese Commissie en de Raad van Europa. Zolang er binnen de EU veel zeggenschap ligt bij organen die zonder democratische controle besluiten kunnen nemen en richtlijnen kunnen uitvaardigen, zal de weerstand tegen Europa slechts groeien. Zolang democratisch gekozen leiders de mogelijkheid hebben nationale parlementen te omzeilen en nieuwe regels te forceren in de vorm van Brusselse dictaten, zullen weinig burgers Europa als een legitieme, democratische vertegenwoordiging zien. Een gebrek aan democratie werkt populisme en nationalisme in de hand. Zowel de controle van de nationale parlementen op het handelen van hun leiders in de Raad van Europa als de controle en macht van het Europees Parlement moeten daarom uitgebreid worden zodat het ideaal van een Europese democratie bereikbaar wordt.

De Euro en Europa zijn verre van ideaal. Tegelijkertijd kan de EU een sterk middel zijn om economische en financiële onafhankelijkheid te garanderen. De Piratenpartij streeft daarom naar een democratischer Europa dat zich bezighoudt met een overkoepelend beleid voor de EU-landen waar het de hoofdlijnen betreft. Een Europa dat door Europese burgers als legitieme vertegenwoordiging wordt gezien dat opereert op die gebieden waar Europese samenwerking werkelijk noodzakelijk is.

Cultuur, Kunst en Wetenschap

De wereld om ons heen verandert in een steeds hoger tempo. De vragen, problemen én oplossingen komen sneller op ons af dan ooit tevoren. Cultuur en wetenschap ontwikkelen zich in sneltreinvaart. Nieuws dat vroeger een week lang de kranten beheerste is nu binnen een paar uur weer uit de actualiteit verdwenen. Waar Newton maanden nodig had om zijn theorieën door te rekenen, testen supercomputers nu tientallen hypotheses in een paar seconden. Waar lange tijd luchtpost de snelste manier was om informatie uit te wisselen, communiceren wetenschappers op verschillende continenten nu alsof ze in hetzelfde gebouw zitten. De omloopsnelheid van informatie is geëxplodeerd, de houdbaarheid van elke vernieuwing wordt steeds korter.

De snelheid waarmee informatie kennis wordt en kennis verouderd, staat in schril contrast met de lange periodes dat kennis op slot wordt gezet door middel van patenten en auteursrechten. Auteurs en artiesten zitten vast in wurgcontracten met een antieke industrie die nauwelijks nog diensten kan bieden die het internet niet goedkoper, beter en efficiënter levert. De auteur die zijn inspiratie slechts kan halen uit de kennis van de maatschappij, is met handen en voeten gebonden aan 'rechthebbenden' die burgers generaties lang het recht kunnen ontzeggen om zich op hun beurt weer door die auteurs te laten inspireren.

Het auteursrecht is toe aan een update. Auteurs én uitvoerenden verdienen een kans om zich los te maken van een branche die hen slechts beperkt in hun commerciële keuzes en vervolgens hun inkomsten afroomt.

Ook het octrooirecht moet worden aangepast. Het moet volledig in het teken komen te staan van innovatie en kennisdeling en géén wapen blijven in de handen van grote multinationals die het kunnen gebruiken om kleine innoverende ondernemers de markt uit te procederen. Patenten op wiskundige formules en digitale vertalingen van bestaande technologieën hebben nooit een plek gehad in het patentensysteem en mogen die ook niet krijgen. De Piratenpartij verzet zich ook expliciet tegen de sluipende introductie van softwarepatenten.

3. Waarom de Piratenpartij?

De Piratenpartij is een organisatie die gemaakt is door haar leden, voor haar leden. Dit is ook hoe wij de politiek uiteindelijk vooruit willen hebben naar een puurdere vorm van democratie, opgebouwd vanuit de burgers, voor diezelfde burgers. Voor de Piratenpartij is dat democratie zoals democratie bedoeld is.

De Piratenpartij werkt met een simpel uitgangspunt: iedereen kan alternatieven aandragen. Vervolgens kiezen partijleden op democratische wijze het beste alternatief. Onze invulling van democratie is gebaseerd op de mogelijkheden van het internet, dat het een stuk makkelijker maakt om alle leden te bereiken en mee te nemen in het proces.

Dit is precies wat de Piratenpartij zo uniek maakt: iedereen kan op elk willekeurig moment zo veel of zo weinig invloed uit oefenen op de partij als hij of zij zelf wenst. Iemand die een onderdeel mist in het programma van de partij kan bij ons heel gemakkelijk zijn of haar vertegenwoordiger bereiken, en met hem of haar een discussie aangaan over het onderwerp. Je hoeft je niet langer te beperken tot één keer in de vier jaar een kruisje te zetten op een stemformulier. Zoals het gezegde gaat: als je wil dat iets goed gaat, moet je het zelf doen. Iets wat dubbel geldt voor democratie

Wat zijn de wortels van de Piratenpartij?

De Piratenpartij is ontstaan uit onvrede met de huidige politiek. Wij vinden dat de politiek transparantie en inspraak mist. Tegelijkertijd zien we mogelijkheden in moderne informatie-technologieën om dit sterk te verbeteren.

Tegenwoordig kan iedereen op een makkelijke manier met elkaar communiceren. De burger is een stuk machtiger geworden, simpelweg omdat hij niet langer afhankelijk is van anderen om hem of haar te vertellen hoe de wereld in elkaar steekt. De media worden niet langer alleen maar beheerd door de grote corporaties. Iedereen kan tegenwoordig simpel informatie opzoeken en verspreiden. Mondige burgers kunnen zichzelf organiseren en hebben hier de hulp van commerciële media niet bij nodig.

De Piratenpartij vindt dat de mogelijkheden van het internet moeten worden benut om de democratie en daarmee de rechten van burgers te versterken.

De eerste Piratenpartij is in 2006 opgericht in Zweden, als reactie op de ondemocratische invloed van de Amerikaanse industrie op het reilen en zeilen van de Zweedse overheid. Ook wilden deze Zweedse piraten meer invloed van burgers, meer openheid van de overheid, meer privacy voor burgers en een hervorming van de zogenaamde intellectuele eigendomsrechten zoals auteursrecht en patentrecht. De Zweden staan ondertussen niet meer alleen. Inmiddels zijn er meer dan 60 Piratenpartijen verspreid over alle continenten. Ook wordt er internationaal samengewerkt via "Pirate Parties International".

Democratie door democratische praktijk

Democratie is de heerschappij van iedereen, voor iedereen. In een ideale democratie gaat het niet alleen maar om de stem van de meerderheid of om de beste lobbyisten. Democratie draait om een systeem waarin iedereen zich gehoord voelt en gehoord wordt.

Hoewel Nederland behoort tot de sterkere democratieën in de wereld, liegen de cijfers er niet om; de politieke betrokkenheid van Nederlandse burgers is laag. (Dekker en Feenstra, 2012) Slechts 2,5% van de stemgerechtigde bevolking is bijvoorbeeld lid van een politieke partij en mag eens in het jaar meestemmen over programmapunten op partijconferenties. Van de overige 97,5% maakt ongeveer een kwart geen gebruik

van het recht om eens in de vier jaar stemmen. Wij geloven dat een sterkere participatie van Nederlandse burgers in de politiek de enige manier is om een sterkere democratie te bereiken.

Ons hoofddoel is dan ook burgers een relevant en toegankelijk beïnvloedingsplatform te bieden op het reilen en zeilen van de overheid, zodat overheidsbeslissingen steeds via de bevolking lopen, in plaats van via een kleine minderheid van volksvertegenwoordigers. (Stokkum, 2006)

Democratisch tekort

Hoe democratisch onze politiek ook is, er zijn altijd wel ondemocratische invloeden van buitenaf. Soms zijn die onschuldig maar vaak ook niet. Een gebrek aan openheid en transparantie werkt dit soort ondemocratische invloeden in de hand.

Veel populaire media worden beheerd door grote corporaties die belang hebben bij bepaalde interpretaties van gebeurtenissen. (Green-Pedersen en Stubager 2010), Zoals een goed advies gaat: kijk naar Russia Today voor Amerikaans nieuws, en kijk naar CNN voor Russisch nieuws. De achterliggende belangen van deze media zijn niet altijd even duidelijk en kan in bepaalde gevallen als meer of minder opvallende manipulatie worden beschouwd.

Nieuws omtrent politieke partijen en politieke beslissingen worden via deze zelfde media verspreid, wat gemakkelijk kan leiden tot een wisselwerking ten voordele van degenen die het nieuws beheren. (Iyengar en Reeves 1997)

Vorbereiding van besluitvorming, wet- en regelgeving vindt plaats op de ministeries. Soms op initiatief van het Parlement, soms op initiatief van de Minister. Waar bepaalde vragen, thema's en issues vandaan komen is vaak niet helder. Er wordt dan bijvoorbeeld gezegd: "de samenleving roept om meer veiligheid!" zonder dat er wordt vermeld wie in de samenleving dat precies roept en om welke reden.

De ministeries worden bevolkt door ambtenaren met aan het hoofd een Minister. Er is veel overleg tussen ambtenaren, bedrijven en andere organisaties. De inhoud daarvan wordt niet altijd bekend gemaakt aan burgers. Het politieke proces is daardoor voor een groot deel onttrokken aan het zicht van het volk.

Initiatief & selectie

De Piratenpartij wordt niet gesteund door haar leden, de Piratenpartij *is* haar leden. De Piratenpartij is een van onder naar boven functionerende partij die bouwt op de kennis en kwaliteiten van de leden om een partij te creëren die alle leden echt vertegenwoordigt. Wij geloven dat echte verandering alleen kan voortkomen uit mensen zelf. De Piratenpartij geeft haar leden dus een zo groot mogelijke vrijheid om op alle vlakken van de partij mee te denken en mee te helpen. Niet het bestuur of de partij-elite maar de leden hebben de meeste invloed. Technische hulpmiddelen zoals Liquid Feedback maken een constante input van de leden mogelijk.

De som en de gemeenschappelijke deler

De Piratenpartij is een nationale partij in een internationaal netwerk van Piratenpartijen. In meer dan 60 landen in de wereld is op het moment een Piratenpartij actief. Alle Piratenpartijen hebben een gezamenlijk politiek programma en een eigen nationaal programma. Het nationaal programma is een aanvulling op het internationale programma.

4. De 7 Kernpunten van de Piratenpartij

Politiek, links en rechts, is de afgelopen decennia weinig veranderd. Het gevecht dat gevoerd wordt tussen beide kampen gaat echter ten koste van het vrije en progressieve karakter van Nederland. Bestaande politieke partijen blijven hangen in hun verouderde ideologie, maar zien niet welke vrijheden er ondertussen opgegeven worden. Om deze reden heeft de partij voor zeven kernpunten gekozen. Over deze 7 punten zal door de Piratenpartij niet onderhandeld worden. Ze zijn noodzakelijk om onze visie te verwezenlijken en het zijn randvoorwaarden voor een democratie die op een realistische manier is ingebed in de voorwaarden en mogelijkheden van de informatiemaatschappij.

Onze zeven kernpunten:

1. Privacy van burgers dient gewaarborgd te worden

Juist door te respecteren wat mensen voor zichzelf willen houden, durven mensen vrij te zijn. In een vrije samenleving is het belangrijk dat je niet bang hoeft te zijn voor wat anderen vinden van wat jij denkt of doet. (Clarke 2006) Niet alles wordt immers door je buurman, je verzekeringsmaatschappij, de overheid of je werkgever als prettig ervaren.

Omdat met de opkomst van het internet informatie steeds makkelijker te vinden en moeilijker te verwijderen is, is het belangrijk dat we de naleving van alle privacy-beschermende maatregelen aanscherpen. (Solove 2008)

Van oudsher zijn Nederlanders een volk dat rijk is aan handelsgeest. Dit heeft ons meerdere malen veel voorspoed gebracht. Deze voorspoed kwam minstens gedeeltelijk voort uit twee van onze belangrijkste kwaliteiten: een open houding naar anderen en het vermogen om te respecteren wat mensen voor zichzelf willen houden. Zo kon er een samenleving ontstaan die leunt op de zaken die ons verbinden, in plaats van op de zaken die ons scheiden.

2. Vertrouwelijke gegevens moeten veiliger worden opgeslagen en zorgvuldiger worden gebruikt

In de huidige samenleving is het regelmatig nodig dat je privé-gegevens afstaat, bijvoorbeeld omdat je je ergens voor inschrijft of iets bestelt. Soms is het zelfs zo dat door gebruik te maken van een dienst er nog meer gegevens over jou bekend worden. Wanneer er niets met je gegevens gedaan wordt, is dat niet erg. Maar als jouw gegevens gebruikt worden op manieren waarvan je geen weet hebt en waarvoor je geen toestemming hebt gegeven, verlies je niet alleen een stuk privacy maar ook een stuk vrijheid. (Norberg, Horne en Horne 2007)

Ook ogenschijnlijk onschuldige informatie kan worden gebruikt voor ongewenste doeleinden. Een voorbeeld is dat een inbreker er met behulp van de gasstand achter kan komen wanneer iemand op vakantie is. Hij kan op die manier bepalen wanneer hij zijn slag kan slaan. Maar de inbreker kan bijvoorbeeld ook Facebook, Foursquare of andere sociale media gebruiken om te bekijken wanneer iemand op vakantie gaat. Nu is dit niet het ernstigste voorbeeld, om de simpele reden dat inbrekers bestraft kunnen worden. Maar denk eens aan marketeers, die er ook wel brood in zien om zo veel mogelijk van je te weten te komen om zo succesvol mogelijk bepaalde producten aan je te kunnen verkopen. (Miyazaki en Fernandez 2005)

Het is natuurlijk niet mogelijk om te stellen dat het verboden zou moeten worden om informatie op te slaan die nodig is voor het leveren van een dienst of product. Wel is het mogelijk te verbieden dat deze informatie verkocht wordt of gebruikt wordt om (bijvoorbeeld koop-)gedrag te beïnvloeden. Het opslaan van persoonsgegevens moet zeer zorgvuldig en veilig gebeuren; alleen gegevens die nodig zijn voor het leveren van de dienst of het product dienen opgeslagen te worden. Wanneer de dienst volledig geleverd en betaald is, verdwijnt de noodzaak om persoonlijke gegevens te bewaren. Het zonder expliciete toestemming langere tijd bewaren van persoonsgegevens moet verboden worden. Het bedrijf of de instantie die de informatie bewaart zou daar ook zelf verantwoordelijk voor moeten zijn. Nalatigheid en slordigheid met deze gegevens willen we hard aanpakken. (Culnan en Armstrong 1999)

3. Burgerrechten verdedigen in een informatiesamenleving

Burgerrechten beschermen individuele burgers tegen een willekeur van de macht. Dat is op meerdere niveaus nodig: er is sprake van een verschuiving van nationale naar Europese macht en wereldwijde overeenkomsten. Ook is er sprake van een steeds vrijere toegang tot internet en van steeds vrijere reismogelijkheden. Onder deze omstandigheden wordt het steeds belangrijker goed in het oog te houden dat burgerrechten intact blijven en nageleefd worden.

Omdat burgerrechten de belangrijkste bescherming van de burger vormen, is het nodig dat Nederland, ook in internationaal verband, de hoogst mogelijke standaard van burgerrechten verdedigt. We mogen niet toestaan dat de Nederlandse burgerrechten in het binnen- of buitenland geschaad worden.

- Het recht op leven in een rechtstaat als fundament van democratie.
- Het recht op privacy.
- Het recht onschuldig te zijn totdat schuld door een onafhankelijke rechter is vastgesteld.
- Het recht op toegang tot internet en vrije communicatie.
- Het recht op vrijheid van meningsvorming en meningsuiting.
- Het recht niet gediscrimineerd te worden.
- Het recht op onderwijs tot op het hoogste onderwijsniveau.
- Het recht om in morele en fysieke integriteit te leven.

Onder het recht om in morele en fysieke integriteit te leven valt ook het zelfbeschikkingsrecht. Dit betekent dat wij onder andere op willen komen voor:

- De keuze van de moeder om al dan niet een abortus te ondergaan.
  - Legalisering van drugsgebruik
  - Het recht om voor euthanasie te kiezen.
- Een huwelijk is een menselijke relatie die door de overheid erkent wordt. Er mag niet gediscrimineerd worden (op sexe of anderszins) op dit recht.

4. Overheid open en inzichtelijk maken

Om een samenleving op een overzichtelijke manier te organiseren, is een overheid onmisbaar. Deze overheid heeft een bepaalde vorm van macht nodig, die in een democratie controleerbaar dient te zijn. Daarom is het belangrijk dat alles wat de overheid doet, door burgers kan worden opgevraagd en ingezien. (Piotrowski en Van Ryzin 2007) Dit recht op inzage is geregeld in de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB). Maar deze wet functioneert in de praktijk traag en beschermt de overheid te veel.

Ambtenaren die een machtspositie bekleden, dienen verantwoording af te leggen. Niet alleen aan de overheid, maar ook aan de burger. Door de ambtenaren zelf zo duidelijk identificeerbaar mogelijk te maken,

weten burgers wie ze voor zich hebben en worden ambtenaren gemakkelijker aanspreekbaar op gemaakte fouten.

Met de huidige mogelijkheden van het internet is het niet meer dan logisch te eisen dat iedereen naar wens informatie moet kunnen inzien.(Brito 2007) De Piratenpartij stelt daarom voor om van openbaarheid van documentatie de standaard te maken.(Welch 2003) De WOB zal dan worden vormgegeven rondom de uitzonderingen; informatie die om specifieke redenen niet standaard vrijgegeven hoeft te worden.

Door vanuit de overheid één standaard aan te houden voor het naar buiten brengen van documentatie ontstaat de mogelijkheid om via een zogenaamde API te publiceren. Deze API kan in een opensource-omgeving opgezet worden zodat alle overheidstakken er gebruik van kunnen maken.

5. Het delen van cultuur en informatie bevorderen, mede door het auteursrecht te hervormen

Zonder de ontelbare ideeën, ontwerpen en culturele uitingen van mensen die ons voor zijn gegaan zou onze samenleving nooit mogelijk zijn geweest. De kinderen van nu leren in een paar jaar waar onze voorouders duidenden jaren over deden.

Om al onze kennis, cultuur en vaardigheden mee te kunnen geven aan de volgende generatie is het nodig om het delen van informatie, ontwerpen en ideeën zo simpel mogelijk te maken. Auteursrecht moet zo beperkt mogelijk beschermend werken omdat met die bescherming ook uitsluiting ontstaat.(Geller 2008) Idealiter dient het auteursrecht om een investering (binnen redelijke termijn) terug te verdienen. Het gratis verspreiden van informatie voor niet-commercieel gebruik zou niet beperkt moeten worden. (Creative Commons 2006)

6. Het patentsysteem hervormen ter bevordering van innovatie en kennisdeling

Het huidige patentsysteem maakt het steeds moeilijker om te innoveren.(Bessen en Meurer 2008) In veel gevallen wordt rechtmatigheid van patenten alleen gecontroleerd als dat via een rechter afgedwongen wordt. (Lemley 2007) Patenten dienden ooit als bescherming voor innovatie, tegenwoordig is het tegenovergestelde waar. De Piratenpartij gelooft dat patenten op korte termijn zeer sterk beperkt- en op lange termijn afgeschaft dienen te worden.

7. Merkenrecht moet slechts ter identificatie van de producent dienen

Het merkenrecht is oorspronkelijk bedoeld om de herkenbaarheid van de producent bij de consument te verbeteren. Op deze manier kon er een basale consumentenbescherming gegarandeerd worden.(Kratzke 1991) De Piratenpartij vindt dat het merkenrecht opnieuw tot deze functie beperkt moet worden. (McGeeveran 2008)

5. Internationale oriëntatie: Piraten in Europa en de rest van de wereld

De eerste Piratenpartij is de Zweedse Piratpartiet die werd opgericht in het voorjaar van 2006. Niet lang daarna is de Nederlandse Piratenpartij opgericht. In de zomer na de oprichting van de Zweedse partij zijn afgevaardigden van over de hele wereld samengekomen in Wenen om elkaar te leren kennen en samen een politieke aanpak op te zetten.

Auteursrecht, octrooirecht en mensenrechten zoals privacy waren de zaken die besproken werden. De politieke saamhorigheid was groot aangezien het programma van iedere piratenpartij neerkwam op een vertaling van de Zweedse principe-verklaring. Men beseftte dat al deze zaken niet alleen op nationaal niveau te organiseren zijn, en dus werd gekozen voor een overeenkomstig internationaal beleid.

Inmiddels heeft de Piratenpartij dankzij de Zweedse kiezers twee zetels in het Europees Parlement. (Li 2009) In de aankomende Europese Parlementsverkiezingen zullen de Europese Piratenpartijen samen als één partij de verkiezingen ingaan. Het eerste Europese programma zal in november 2012 gepresenteerd worden.

Dit gezamenlijk Europees programma zal geen standpunt 'voor' of 'tegen' Europa hebben. Het is duidelijk geworden dat een aantal zaken alleen op Europees niveau te regelen zijn, waarschijnlijk zelfs alleen wereldwijd.

Om op Europees niveau een goede democratie te handhaven, moet rekening gehouden worden met de volgende onderwerpen:

Subsidiariteit

De Nederlandse Piratenpartij is van mening dat Europese samenwerking een onontkoombare realiteit is die noodzakelijk is om de nodige hervormingen te bewerkstelligen. Maar er dient wel nagedacht te worden over de vraag op welk niveau in de bestuurslagen bepaalde beslissingen genomen zouden moeten worden. De Piratenpartij hecht veel waarde aan het subsidiariteitsbeginsel. Dit wil zeggen dat de taakverdeling tussen 'hogere' en 'lagere' openbare overheden in het teken staat van het belang van de ontplooiing van het individu tot een volwaardig burger. Het uitgangspunt hierbij is dat wetgeving en handhaving zo dicht mogelijk bij de burger dienen te worden vormgegeven.

Transparantie

Naast het versterken van de macht van het door de burger gekozen Europees Parlement staat de Piratenpartij ook voor een grotere openheid op Europees politiek niveau. Momenteel is het voor burgers en voor de media vaak moeilijk om te bepalen wat er precies speelt in de Europese Unie vanwege de manier waarop beslissingen worden genomen. (Lodge 2003) Dit maakt het moeilijker om mee te denken over en deel te nemen aan debatten die op Europees niveau gevoerd worden.

Net zoals in Nederland streven wij in de Europese Unie naar openheid en transparantie op alle overheidsniveaus en bestuurslagen. Elke Europese burger heeft het recht om te weten wat er besloten wordt en duidelijkheid te hebben omtrent de mogelijkheden om invloed uit te oefenen op deze beslissingen.

Verantwoording

Iedere vijf jaar kiezen de inwoners van Europa de leden van het Europese Parlement. Het is daarmee het enige orgaan in Brussel waarvan de leden rechtstreeks door het volk gekozen worden. De macht die het Europees Parlement heeft in het besluitvormingsproces is echter beperkt. (Mair en Thomassen 2010) De raad van ministers bestaat uit ministers van elke lidstaat en heeft grote invloed op iedere stap in het beslissingsproces. Op dit moment hebben ze geen toestemming nodig van de nationale parlementen voor wat zij op Europees niveau beslissen, noch hebben ze enige verplichting om hun overleg te openbaren.

De uitvoerende lichamen van de Europese Commissie hebben ook invloed op het besluitvormingsproces. De controle van het democratisch gekozen parlement op de Europese besluitvorming is beperkt vergeleken met de macht van de andere instituties. Het parlement heeft verder slechts een marginale invloed op de verkiezing van politieke leiders, die worden genomineerd door de raad van ministers en in de praktijk ook door de Europese commissie.

De Piratenpartij pleit voor een grotere rol van het Europees parlement, zodat Europese inwoners hun volksvertegenwoordigers ook redelijkerwijs af kunnen rekenen op behaalde resultaten. De besluitvorming hoort thuis in de openbaarheid en dient niet in schimmige institutionele constructies van Europese overheden te verzanden. (Thomson 2011)

Democratie

Op het moment maken de Raad van Ministers en de Europese Commissie grotendeels de dienst uit in de Europese Unie en heeft het Europese Parlement een ondergeschikte rol. De Raad van Ministers heeft vaak het laatste woord bij het bepalen van de politieke koers van de Europese Unie, en noch het parlement of de commissie kan invloed uitoefenen. Verder hebben de ministers vaak voordeelposities bij de media in hun lidstaten ten opzichte van leden van het parlement en zijn daarom moeilijk verantwoordelijk te houden in het publieke debat. De commissarissen hebben de uitvoerende macht in Europa, terwijl ze daarvoor geen steun in het Europees Parlement hoeven te hebben. Hoewel bij elk nieuw Europees verdrag de macht van het Europees Parlement uitgebreid wordt, gaat de verplaatsing van macht van de Raad van Ministers en de Europese Commissie naar het Europees Parlement lang niet snel genoeg.

De Piratenpartij is niet voor of tegen meer Europese integratie, maar wil dat de nu al bestaande Europese integratie zo aangepast wordt dat de nadruk verschuift van de Europese regeringen naar de Europese burger. (Chrysochoou 1998)

Wij willen dat de nadruk op het Europees Parlement komt te liggen als zijnde de wetgevende macht in Europa. De rechten van het Europees Parlement dienen uitgebreid te worden zodat er een Europese Tweede Kamer ontstaat die de politieke eindverantwoordelijkheid gaat dragen. Niet indirect via de nationale regeringen, maar direct via het Europees Parlement, dient de burger inspraak te krijgen in Europa. (Schmitter 2000)

6. E-Democracy

Bij een écht democratische partij is het van belang dat de gekozen volksvertegenwoordigers de leden vertegenwoordigen in de besluitvorming die plaatsvindt. In een democratische partij moeten leden direct voorstellen kunnen doen en het moet mogelijk zijn snel en efficiënt te peilen wat de achterban vindt van een bepaald voorstel. Deze basisprincipes van een democratische partij zijn bij de huidige politieke partijen een moeizaam proces.

Ideale voorstellen zijn enerzijds gemaakt met alle beschikbare kennis en expertise en hebben anderzijds een breed draagvlak onder de bevolking. In theorie geeft het internet uitstekende instrumenten aan beide zijden om hierin te voorzien. (Masters, Macintosh en Smith 2004) Mensen met inzicht in- en expertise op een bepaald gebied kunnen relatief gemakkelijk gevonden en samengebracht worden om een kwalitatief hoogstaand voorstel of beleidsplan vorm te geven. Tegelijkertijd is het mogelijk om in een kort tijdsbestek te peilen wat het draagvlak van zo'n voorstel of beleidsplan is. (Chappelet en Kilchenmann 2005)

De alledaagse praktijk is tot nu toe nog minder ontwikkeld. De Piratenpartij tast op het moment de mogelijkheden af van de zogenaamde Liquid Democracy (letterlijk: vloeibare democratie). In het systeem van de liquid democracy komt besluitvorming tot stand door directe democratie of het vrijwillig overdragen van je stem.

Het is natuurlijk goed mogelijk dat een lid van mening is dat hij of zij niet genoeg kennis bezit over een bepaald thema of dat een ander lid beter is in het beargumenteren van een gedeeld standpunt. Het is dan mogelijk om als lid je stem per thema of per voorstel over te dragen aan een ander lid.

De Piratenpartij gebruikt een Liquid Feedbacksysteem om de achterban te vragen wat die van bepaalde zaken vindt. De leden kunnen door middel van een feedback-systeem hun opmerkingen kwijt bij een voorstel, bijvoorbeeld wanneer ze van mening zijn dat er met een bepaald aspect rekening gehouden dient te worden. Op deze manier komt er een besluitvormingsproces tot stand dat breed gedragen wordt en waarin er overzicht ontstaat over verschillende belangen en aspecten van het besluit.

De kans op een corrupte besluitvorming neemt op deze manier aanmerkelijk af; het gehele proces is transparant.

De Liquid Democracy software, is enorm in ontwikkeling. De Piratenpartij heeft gekozen voor het Liquid Feedbacksysteem omdat er een grote democratische potentie in herkend wordt. De partij werkt ook actief mee aan de ontwikkeling van deze software.

Voor het ontstaan van de voorstellen op zich bestaat er binnen de partij een vrijblijvend systeem van werkgroepen. Het systeem wordt zo open mogelijk gehouden; iedereen vrij is werkgroepen op te zetten en de juiste mensen te zoeken om een bepaald idee of voorstel mee uit te werken.

Het Liquid Democracysysteem helpt ons een van onze kernpunten, namelijk 'de overheid open en inzichtelijk maken', te verwezenlijken in onze eigen partij: besluitvorming via een toegankelijk, transparant en democratisch systeem.

7. Standpunten (Verdieping)

In het volgende hoofdstuk worden onze standpunten uitgewerkt. Ze zijn ingedeeld op hoofdpunt en beleidsvlak, maar allemaal verbonden aan ons hoofdthema van informatiepolitiek. Natuurlijk is er ook een groot aantal maatschappelijke thema's dat niet direct aan onze standpunten verbonden kan worden. Deze thema's kunnen niettemin hun weg naar ons programma vinden via de beschreven e-democracysystemen.

Het is mogelijk dat deze punten prioriteit zullen krijgen boven punten die mogelijk anderszins uit ons e-democracy systeem voortkomen. Het is ook mogelijk dat we de punten die uit het e-democracy systeem voortkomen, zullen inwisselen voor deze punten.

Als het tot een coalitie komt, dan zijn we bereid alle andere punten te laten varen voor de punten in dit hoofdstuk, die een uitwerking vormen van onze zeven kernpunten.

1 Privacy van burgers dient gewaarborgd te worden

Persoonlijke integriteit, ook wel de persoonlijke levenssfeer of simpelweg privacy genoemd, is een grond- en mensenrecht. Een burger moet in staat zijn een privé-leven te hebben waar de staat, of groepen in de samenleving, de toegang tot en de inzage in ontzegd wordt. De staat en samenleving moeten privacy erkennen als fundamenteel grondrecht. Wanneer zij welbewust inbreuk maken op de privacy van een burger, dragen zij daarover de volledige verantwoordelijkheid. Juist door te respecteren wat mensen voor zichzelf willen houden, durven mensen vrij te zijn. In een vrije samenleving hoef je niet bang te zijn voor wat anderen vinden van wat jij denkt of doet. Het recht op een persoonlijke en dus van het publieke domein afgeschermd levenssfeer is een belangrijke voorwaarde voor het kunnen leven in een vrije samenleving. Niet alles wordt immers door je buurman, je verzekeringsmaatschappij, de overheid of je werkgever als prettig ervaren.

In onze steeds digitaler wordende wereld neemt het belang van de waarborging van privacy verder toe. Enerzijds kunnen steeds meer mensen je digitaal bereiken, anderzijds zijn eenmaal op het internet gepubliceerde gegevens praktisch niet meer te verwijderen.

Nederlanders hebben van oudsher een open houding naar hun medemens. Deze houding komt enerzijds voort uit het gezamenlijk leven in de polders, anderzijds uit de ligging aan een delta en de daaruit voortvloeiende handelsgeest. Deze open houding is in het verleden altijd samengegaan met het respecteren van de persoonlijke- en groepslevenssfeer. Want juist door te eerbiedigen wat mensen voor zichzelf willen houden, durven mensen vrij te zijn. En juist door mensen vrij te laten zijn, kunnen ze handel drijven en samen de dijken verdedigen.

1.1 De overheid dient de privacy bij IT-projecten in woord en daad te garanderen. In de praktijk gebeurt dit onvoldoende. Projecten als het Elektronisch Patiënten Dossier, OV-chipkaart, 'slimme' energiemeters in meterkast, registratie bij kilometerheffing worden kritischer geëvalueerd.

De overheid heeft bij alle voornoemde projecten onvoldoende oog gehad voor de implicaties op het gebied van de privacy van burgers. Gegevensbescherming moet al bij het ontwerp van een systeem meegewogen worden. (Heijden 2000) Het moet voorkomen worden dat de waarborging van privacy afhankelijk is van afspraken en procedures. Die kunnen immers door een overbelaste medewerker vergeten worden of zonder toestemming van de betrokkene gewijzigd worden. Voor lopende projecten zal per project gekeken worden of het technische systeem nu nog aangepast kan worden, of dat het hele project opnieuw moet worden vormgegeven.

1.2 Het schenden van de privacy van burgers wordt onderdeel van het strafrecht.

Als een burger, de overheid, een bedrijf of een andere organisatie op ernstige wijze de privacy van een burger, of een groep burgers schaadt, dan wordt dit in de wetgeving als een misdaad aangemerkt. De burger moet in staat zijn in een civiele procedure een dwangsom af te dwingen als zijn of haar privacy door nalatigheid of intentioneel wordt geschonden. In alle gevallen is de schender van privacy aansprakelijk voor de juridische kosten van de procedure. (Claes, Duff en Gutwirth 2006)

1.3 Biometrische gegevens van personen (vingerafdruk, DNA-gegevens, irisscan, etc.) komen te vallen onder de lichamelijke integriteit. Noodzakelijke opslag van deze gegevens moet decentraal plaatsvinden, streng gecontroleerd en gereguleerd worden. Verspreiding van deze persoonsgegevens zonder toestemming van de persoon blijft verboden.

Steeds meer biometrische gegevens zijn beschikbaar. Ze zijn onderdeel van de identiteit van mensen en zeer privacygevoelig. (Hes et al. 1999) (Zuijdam 2001) Biometrische gegevens kunnen bijvoorbeeld zeer persoonlijke medische gegevens bevatten en ze kunnen worden gebruikt bij identificatie van personen. Als deze gegevens in verkeerde handen terecht komen, lopen mensen bijvoorbeeld het risico vals beschuldigd te worden van een strafbaar feit. Mensen kunnen ook tegen hun wil met (een verhoogd risico op) ziektes geconfronteerd worden en daaraan gekoppeld problemen krijgen met ziektekosten- of financiële verzekeringen. Wanneer justitie biometrische of genetische gegevens tot zijn beschikking heeft, wordt iedereen ten onrechte op voorhand een verdachte. De Piratenpartij wil om deze reden dan ook geen vingerafdrukkendatabase of DNA-gegevensopslag van burgers. Noodzakelijke opslag beperkt zich dan tot opslag die met toestemming van de burger plaatsvindt, bijvoorbeeld voor medisch gebruik of beveiliging. Voor burgers die verdacht worden van een misdrijf, is opslag van biometrische gegevens, met toestemming van een rechtercommissaris, mogelijk zolang die verdenking duurt en met daarbij de garantie dat die biometrische gegevens uit alle systemen verwijderd worden als de verdachte wordt vrijgesproken.

1.4 Het briefgeheim, zoals vastgelegd in de grondwet, wordt gerespecteerd. Het aftappen van telefoon- en internetverkeer is enkel geoorloofd indien hiertoe een gerechtelijk bevel bestaat.

De Nederlandse overheid heeft in de grondwet het briefgeheim gegarandeerd en mag dit recht alleen in ernstige gevallen, als de veiligheid van burgers en/of de staat in het geding is, schenden. Deze schendingen van de persoonlijke integriteit dienen binnen redelijke termijn bekend te worden gemaakt. Dit gebeurt in de huidige dagelijkse praktijk te weinig. (Buuren en Lubbers 2000) Er moet maximale openheid gegeven worden over alle gebruikte opsporingsmethoden. Ernstige en frivole schendingen van private communicatie, en met name misbruik van die schending, wordt een misdrijf.

1.5 Het versleutelen van gegevens is een burgerrecht. Er mag geen verbod komen op het versleutelen van gegevens of encryptiesoftware. Men kan niet verplicht worden tot het vrijgeven van de encryptiesleutel.

Het recht op het versleutelen van gegevens is onderdeel van het recht op privacy. Iedere computer op het internet die een pakketje ontvangt en doorstuurt kan die pakketjes openen. Gebruik van een versleutelde verzending maakt het verzenden van gegevens relatief veilig.

1.6 Verbod op bewaren van telefoon- en internetverkeersgegevens. Bedrijven mogen telefoon- en internetverkeersgegevens alleen op eigen initiatief opslaan wanneer en voor zo lang dat voor technisch beheer en facturering nodig is. Ze mogen de gegevens uitsluitend voor die doelen gebruiken.

Telefoon- en internetverkeersgegevens zijn privacygevoelige gegevens die niet onnodig bewaard mogen worden. (Nederland, afluisterland 2002) Het standaard registreren van telefoon- en internetverkeersgegevens maakt van elke burger een potentiële verdachte. Alleen op verzoek van de klant mag een registratie - enkel voor gebruik door die klant - worden bijgehouden. Het opslaan van deze gegevens is in strijd met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, artikel 8. Alle wetten, regels en richtlijnen die zulke opslag alsnog zouden verplichten, moeten om die reden ongeldig worden geacht.

1.7 Het recht om zonder identificatiebewijs over straat te gaan. Identificatieplicht is enkel van toepassing op personen die concreet verdacht worden van een strafbaar feit. Zij moeten zich enkel identificeren na toetsing van de verdenking door een rechtercommissaris.

Het recht om anoniem over straat te gaan is van essentieel belang voor een rechtstaat. Het maakt de openbare ruimte, waarin burgers elkaar kunnen ontmoeten, vrij. Wanneer de overheid, zonder een direct tot de persoon herleidbare aanleiding, identificatie mag eisen, komt het recht op vrije vergadering in het geding. (Holvast en Mosshamer 1993) (Böcker 2002) Wanneer iemand verdacht wordt van een strafbaar feit mag de politie om identificatie vragen. De burger is dan niet verplicht zich te identificeren. Wanneer er sprake is van een door de rechter aangewezen tijdelijk risicogebied, mag iemand die zich niet identificeert de toegang tot dat gebied ontzegd worden. Er moet dan ter plekke een juridische toetsing op redelijkheid en billijkheid mogelijk moet zijn.

1.8 Fouilleren in de openbare ruimte is verboden tenzij personen concreet verdacht worden van het plegen van een strafbaar feit of wanneer de rechter, afgaande op een veiligheidsanalyse, een locatie en tijd heeft aangewezen waarop iedereen preventief gefouilleerd moet kunnen worden.

Fouilleren is een aantasting van de menselijke integriteit en privacy, die niet zonder zeer zwaarwegende redenen mag worden toegestaan. (Rhee 2012) Een rechter kan het, op basis van een veiligheidsanalyse, noodzakelijk achten dat er preventief gefouilleerd wordt en daar toestemming voor geven. (Woltering 2004)

1.9 Cameratoezicht in de openbare ruimte mag door overheden alleen gebruikt worden in door de rechter tijdelijk aangewezen risicogebieden. Lukrake uitbreiding van cameratoezicht in de openbare ruimte moet worden gestopt. Cameratoezicht voor objectbeveiliging blijft toegestaan, mits camerabeelden intern blijven en binnen een voor beveiligingsdoeleinden billijke termijn verwijderd worden.

Cameratoezicht kan zinnig zijn, maar moet door de rechter worden gecontroleerd beperkt blijven tot situaties waarin het absoluut noodzakelijk wordt geacht. (Spätjens 2000) In overleg zullen criteria worden opgesteld over de voorwaarden waaronder cameratoezicht voor objectbeveiliging mag worden gebruikt. (Smeets 2004) Videobeelden worden standaard binnen een voor beveiligingsdoeleinden billijke termijn verwijderd. Alleen wanneer de beelden een strafbaar feit bevatten mogen ze in het belang van onderzoek en rechtsgang langer bewaard worden. (Bemmel 2003) Het gebruik van camera's die massaal de migratie van burgers registreren moet zo snel mogelijk stoppen.

1.10 Grondige re-evaluatie en strengere richtlijnen aanwijzing overlast-/risicogebieden.

De overheid heeft een beleid waarin zeer ruime overlastgebieden worden aangewezen, vaak zonder goed onderbouwde overwegingen. Gebieden waar ordeverstoringen mogelijk kunnen plaatsvinden, moeten door middel van veel strengere criteria worden aangewezen.

1.11 Privacybeleid van bedrijven, de Staat en overige organisaties wordt aangescherpt en gehandhaafd.

Waakhonden zoals het CBP en de OPTA moeten scherpere tanden krijgen. Sancties mogen in geen geval een ingecalculerd bedrijfsrisico zijn. Het doelbewust incalculeren van sancties van CBP, OPTA of dergelijke, moet strafbaar worden gesteld.

1.12 Databases met naar een persoon herleidbare gegevens moeten voldoende beveiligd worden en direct afgesloten kunnen worden bij het constateren van een lek.

Een lek in een database met naar een persoon herleidbare gegevens kan ertoe leiden dat deze gegevens in andermans handen komen. Omdat eenmaal gelekte gegevens door het internet tot oneindige openbaarheid leiden, zijn de risico's van lekken veel groter geworden. En omdat computers deze gegevens onbepaald aan elkaar kunnen koppelen, zijn de gevolgen ook bij op het eerste gezicht onschadelijke informatie niet te overzien. Wanneer een database bij het constateren van een lek direct afgesloten kan worden, worden de naar een persoon herleidbare gegevens beschermd.

1.13 Sociaal zijn is een recht, en moet niet ten koste gaan van je privacy. Ook niet ten aanzien van de overheid.

Het recht op privacy geldt ook op sociale netwerken. Dit houdt in dat overheidsdiensten geen koppelingen dienen te maken met gegevens op sociale netwerken die daar niet met die intentie geplaatst zijn. (Aalberts en Kreijveld 2011)

2 Vertrouwelijke gegevens moeten veiliger worden opgeslagen en zorgvuldiger worden gebruikt

Vertrouwelijke informatie bestaat en moet blijven bestaan. Omdat via het internet informatie snel en vrij verspreid kan worden, wordt het belangrijker om vertrouwelijke informatie veilig op te slaan en zorgvuldig te gebruiken.

Vroeger waren de gevolgen te overzien als één iemand ten onrechte vertrouwelijke informatie in handen kreeg. De kans dat deze vervolgens via kranten kon worden verspreid was klein, dus werd er wettelijk gezien slechts rekening gehouden met een klein verlies voor het slachtoffer. In het internettijdperk kan één persoon die verkeerd omgaat met vertrouwelijke informatie, onherstelbare schade aanrichten. Daarom kan het belang van het veilig opslaan en het zorgvuldig behandelen van vertrouwelijke informatie niet genoeg benadrukt worden.

2.1 Informatie over personen mag slechts worden opgeslagen en gebruikt voor een vooraf bepaald, specifiek, acceptabel, realistisch, tijdsgebonden en concreet doel. Wordt dit doel verruimd, dan worden de gegevens die eerder waren opgeslagen vernietigd (volgens het vertrouwensbeginsel van de overheid). Zonder wettelijke grondslag moet een organisatie voor het opslaan en verwerken van informatie over personen expliciete toestemming van de betreffende personen hebben.

Door regels op te stellen rondom de opslag en het gebruik van informatie wordt voorkomen dat gegevens worden verzameld met toestemming van de burger, die vervolgens voor andere doeleinden worden gebruikt. Als deze regel niet in acht wordt genomen, mag iedere burger opslag van zijn gegevens weigeren. (Petković en Jonker 2007)

2.2 Meldingsplicht datalekken voor de verantwoordelijke van de database.

Er moet een algemene meldingsplicht komen voor datalekken, zodat er inzicht ontstaat in de veiligheid van gegevens. Op deze manier kan ook de ernst van problemen worden vastgesteld. Een meldingsplicht werkt ook preventief; bedrijven, overheden en instellingen zullen meer zorg besteden aan het ontwerp en de beveiliging van hun systemen, omdat ze veel meer in de kijker lopen als er een lek opduikt.

2.3 Geen onnodige koppeling tussen databases met vertrouwelijke gegevens.

Het koppelen van databases maakt het mogelijk informatie te combineren en vertrouwelijke gegevens te verspreiden. De mogelijkheden om vertrouwelijke informatie onderling te combineren moeten worden geminimaliseerd. Hoe meer koppeling van informatie er immers plaatsvindt, hoe groter de kans wordt dat de privacy van de burger wordt geschonden.

2.4 Bij databases met gevoelige gegevens moet veiligheid in het ontwerp worden ingebouwd, niet in het vertrouwen in de gebruikers noch in de afschrikkende werking van straffen.

Door veiligheid in het ontwerp te integreren, wordt voorkomen dat de burger erop moet vertrouwen dat het systeem niet anders gebruikt wordt. (Fernández-Medina en Piattini 2005) Met een juist ontwerp kan een systeem namelijk niet anders gebruikt worden. Vertrouwen in de gebruikers en het opleggen van boetes en straffen werken wel om de schaal waarop dingen fout gaan te beperken, maar niet om te voorkomen dat dingen fout gaan.

2.5 Veiligheid wordt gegarandeerd door de techniek en de procedures zelf, niet door de geheimhouding van die techniek of procedure.

De techniek en procedures moeten veilig zijn. Ook geheimhouding van die techniek of procedure zelf kan leiden tot minder inbraken, maar dat is niet voldoende. De openbaarmaking van de techniek of procedure die gebruikt wordt voor de geheimhouding leidt tot de hoogste mate van toetsing. (Fulkerson, Gonsoulin en Walz 2002)

2.6 Bedrijven en overheden dienen persoonsgegevens voor zover mogelijk geanonimiseerd op te slaan. Wanneer dat niet mogelijk is, dienen de gegevens zo mogelijk gepseudonimiseerd opgeslagen te worden.

Door gegevens te anonimiseren, of wanneer dat niet kan te pseudonimiseren, wordt het risico op privacylekken geminimaliseerd.

2.7 Dataminimalisatie moet de standaard zijn voor het afhandelen van gegevens.

Informatie en meta-informatie die over personen ingewonnen wordt, of die uit levering van bepaalde diensten of producten direct of indirect afgeleid kan worden, mag alleen bewaard of opgeslagen worden zolang dat direct nuttig is voor het leveren van de betreffende dienst of het betreffende product. Informatie die direct aan een persoon te binden is, is extreem gevoelig en mag dus niet bewaard worden tenzij dat nodig is voor de geleverde dienst.

2.8 Informatie wordt waar mogelijk decentraal opgeslagen.

Decentrale opslag van informatie en beperkingen op koppeling van databases kunnen er, samen met een open structuur van informatie en het opslaan van informatie bij de burger zelf, voor zorgen dat er minder mogelijkheden zijn om massaal informatie te combineren.

3 Burgerrechten verdedigen in een informatiesamenleving

Burgerrechten zijn er om te garanderen dat een individu niet door zijn omgeving 'opgeofferd' wordt. Doordat de burgerrechten in grote delen van de wereld veel minder goed geregeld zijn dan in Nederland, ontstaat er in onze wereldwijde informatiesamenleving een spanning tussen specifieke doelen, burgerrechten en burgerplichten.

De steeds verdergaande verdeling van de macht tussen staten in de Europese Unie en wereldwijde verdragen raakt aan de kern van de staat. Burgerrechten die vroeger eenvoudig lokaal konden worden gehanteerd, raken versnipperd. Enerzijds komt dit doordat de burger zich via internet en fysieke reizen steeds vaker en sneller beweegt tussen landen en werelddelen. Anderzijds speelt ook het feit dat staten steeds meer macht delegeren of afstaan aan andere organisaties met specifieke doelstellingen een grote rol in deze versnippering.

Burgerrechten vormen het fundament van een rechtvaardige democratie. Tegelijkertijd overlappen ze door internationale ontwikkelingen steeds vaker met andere rechten en wetten. Om deze reden moet de Nederlandse overheid, juist ook in internationaal verband, de hoogste standaard van burgerrechten verdedigen. Het beperken van onze en andermans burgerrechten door nationale of internationale ontwikkelingen of verdragen, is uit den boze. Dat betekent niet dat in Nederland aan burgerrechten geen burgerplichten gekoppeld zijn.

- Het recht op leven in een rechtstaat als fundament van democratie.
- Het recht op privacy.
- Het recht onschuldig te zijn tot dat schuld door een onafhankelijke rechter is bewezen.
- Het recht om in morele en fysieke integriteit te leven.
- Het recht op toegang tot internet en vrije communicatie.
- Het recht op vrijheid van meningsvorming en meningsuiting.
- Het recht niet gediscrimineerd te worden.
- Het recht op onderwijs tot op het hoogste onderwijsniveau.

3.1 Huwelijk is een door de Staat erkende verbintenis tussen mensen en mag niet discrimineren.

Het is voor de Piratenpartij vanzelfsprekend dat het huwelijk valt onder de bescherming van het recht niet gediscrimineerd te worden (met name op sexe, in deze).

3.2 Zelfbeschikking is een recht, en mag niet zonder goede redenen ontnomen worden.

Als samenleving moeten we staan voor het zelfbeschikkingsrecht, door ons te realiseren, en uit te dragen dat: "Mijn lichaam is geen staatseigendom". Alle beperkingen van dit recht moeten daarom aantoonbaar redelijk zijn en vooral dienen ter ondersteuning van de burger zelf. Toerekeningsvatbaarheid is in deze wel een vereiste. Een aantal voorbeelden die wij steunen en/of willen realiseren:

- De keuze van de moeder om al dan niet een abortus te ondergaan
- Legalisering van drugsgebruik
- Het recht om voor euthanasie te kiezen

4 Overheid open en inzichtelijk maken

Daar waar macht is, dient deze gecontroleerd te worden. Overheden hebben macht van de burgers gekregen en horen die macht in het belang van die burgers aan te wenden. Gegevens van de overheid behoren bovendien in de grond toe aan burgers. Om deze twee redenen hebben burgers het recht op inzage van alle overheidsdocumenten. Dit is nu beperkt geregeld via de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB). Door het internet is het eenvoudiger geworden deze informatie ook zonder verzoek van een burger te publiceren (met uitzondering van vertrouwelijke gegevens en informatie waarbij de staat door publicatie gevaar loopt). Wanneer de overheid ten onrechte informatie achterhoudt, zijn klokkenluiders broodnodig. Hun positie moet dan ook goed beschermd worden.

Informatie van de overheid moet door iedereen te gebruiken zijn. Dat houdt in dat bijvoorbeeld de structuur en definities van haar gegevens voor iedereen vrij beschikbaar moeten zijn. Daarom moeten ook de standaarden waarin de overheid in- en extern communiceert open zijn.

Omdat verschillende overheden vaak dezelfde software nodig hebben, zijn het goede kandidaten om vrije software te gebruiken. Op die manier kunnen overheden hun processen efficiënter op elkaar afstemmen, elkaars investering samen delen en kan het openbaar bestuur in minder ontwikkelde landen een enorme sprong voorwaarts maken.

Mensen die namens de overheid een machtspositie bekleden, moeten logischerwijs verantwoording afleggen, niet alleen aan de overheid maar ook aan de burger. De door veel burgers als vriendjespolitiek beschouwde politieke setting, heeft veel vertrouwen (terug) te winnen met een werkelijke openheid en toegankelijkheid.

4.1 Overheden publiceren alle informatie (met uitzondering van vertrouwelijke gegevens en informatie waarbij de staat door publicatie gevaar loopt) op een inzichtelijke manier online.

Het initiatief Nulpunt.nu (het systeem dat de WOB moet gaan vervangen) is een goede stap in de juiste richting en daarom hopen wij dat de volgende punten meegenomen worden in het ontwerp (Smit 2009):

- Uitgangspunt is dat alle overheidsdocumentatie gepubliceerd wordt. (Daalder 2005)
- De WOB wordt aangepast worden om uitzonderingen hierop duidelijk af te bakenen.
- Deze uitzonderingen moeten berusten op aantoonbare gegevens omtrent staatsveiligheid en gelijkwaardig toegepast worden op iedereen.

Deze documentatie is betaald door de burgers en daarom eigendom van de burgers: alle informatie moet uitgegeven worden onder een vrije licentie en dus voor iedereen vrij en onbeperkt bruikbaar zijn.

De documentatie mag ook voor commerciële doelen vrij gebruikt worden.

Semi-overheidsinstellingen en instellingen die de belangen van burgers behartigen dienen ook al hun documentatie op deze centrale plek te publiceren.

Het niet-publiceren van documentatie die niet onder de uitzonderingsregels vallen moet strafbaar worden.

Het systeem geldt in dezelfde mate voor alle lagen van de overheid.

Er moet voorkomen worden dat foute politieke keuzes op een lager niveau worden afgestraft; door duidelijke richtlijnen op te stellen omtrent de documentatiestructuur moet steeds getraceerd kunnen worden waar politieke fouten begonnen zijn.

Misbruik maken van het systeem om schuld af te schuiven moet strafbaar worden.

4.2 Het takenpakket van de Raad van State moet worden uitgebreid.

In het verleden heeft het parlement bewezen geen oog te hebben voor grondrechten en kwaliteit van wetgeving. (Tak 2010) Om het parlement in staat te stellen om tot een gewichtige besluitvorming te komen zal de Raad van State een kritisch advies geven over wetsvoorstellen in het kader van:

- proportionaliteit / subsidiariteit
- tegengaan van schending van grondrechten
- effectiviteit
- kwaliteit

De Tweede Kamer wordt op deze manier gedwongen besluitvorming beter te motiveren en politieke aansprakelijkheid helder af te bakenen.

4.3 Alle software die ontwikkeld wordt met publiek geld, dient als open source en met een vrije licentie vrijgegeven te worden en voor iedereen vrij bruikbaar te zijn.

Wat mede met publiek geld gemaakt wordt, hoort voor iedereen vrij te gebruiken te zijn. (Simon 2005)

4.4 Ambtenaren die in naam van een gemeente of overheid taken uitvoeren moeten duidelijk identificeerbaar zijn.

Politie-agenten moeten bij aanhouding en/of arrestatie een visitekaartje overhandigen waar het dienstnummer zichtbaar op is vermeld. Ook moet het dienstnummer zichtbaar zijn op het uniform.

Wanneer misbruik van een machtspositie niet naar een individu teruggebracht kan worden, is er geen controle meer mogelijk. Daarom is het nodig dat ambtenaren een duidelijk zichtbare identificatie-code dragen.

Misbruik van een machtspositie dient herleidbaar te zijn tot een individu. Om dat te verwezenlijken is het noodzakelijk dat ambtenaren identificeerbaar zijn, ook in uitgebrachte verslagen en rapportages.

4.5 Overheden schakelen waar mogelijk over op open-source software met vrije licenties. Waar dit niet mogelijk is stimuleren zij de ontwikkeling van open source software.

Open source software is transparant en iedere partij mag deze software verbeteren of aanpassen. Door voor de ontwikkeling van nieuwe software eenmalig te betalen, komt voor anderen (waaronder de overheid zelf) dezelfde functionaliteit gratis beschikbaar. (Hahn 2002) Dit zorgt voor grote besparingen en geeft overheden in minder ontwikkelde gebieden ook de mogelijkheid zich snel en zonder veel kosten te ontwikkelen.

4.6 Overheden doen geen zaken met bedrijven waaraan zij, door contractuele verplichtingen, na afloop van de geleverde diensten of producten nog steeds vastzitten (vendor lock-in).

Wanneer een overheid na een contract (im- of expliciet) nog aan een bedrijf vast zit, ontstaat er een oneerlijke concurrentie-situatie. (Vendor lock-in 2010) Prijzen kunnen hoog gehouden worden en innovatie wordt geremd. (Boer 2011) De overheid dient dit soort constructies dus te mijden. Wanneer een overheid bij het verlopen van een contract nog geen mogelijkheid heeft een 'open' contract aan te gaan, moeten de kosten om na dat contract alsnog vrij te kunnen kiezen bij het aangaan van volgende contracten in de totale kosten meegerekend worden.

4.7 Overheden moeten, indien mogelijk, open formaten en open standaarden gebruiken.

Open formaten en standaarden zorgen ervoor dat iedereen gegevens vrij kan lezen en verwerken. Dit vergemakkelijkt het ICT-beleid binnen de overheid en maakt het voor derden makkelijker om een stukje software te ontwikkelen dat door de overheid gebruikt kan worden. (Simon 2005) (Berry en Moss 2006)

4.8 Bedrijven en organisaties die opdrachten voor overheden uitvoeren, publiceren hun gegevens in open formaten en maken gebruik van open standaarden en een vrije licentie.

De informatie die overheden inkopen moet voor iedereen toegankelijk zijn. De overheid moet vrij blijven van contractuele verplichtingen ten aanzien van bepaalde bedrijven en informatie moet steeds, ook vanuit minder gangbare platforms, toegankelijk zijn. Hierdoor wordt innovatie gestimuleerd. Software of softwarelicenties moeten geen drempel vormen om overheidsgegevens te kunnen inzien en gebruiken.

4.9 Klokkenluiders moeten beter beschermd worden.

Daar waar organisaties of de overheid niet transparant werken, zijn klokkenluiders hard nodig. Zij fungeren als de ogen en oren van de samenleving. Daarom moeten ze beter beschermd worden wanneer ze voor de maatschappij opkomen en daardoor het risico lopen op persoonlijke schade. (Klokkenluiders 2002) Sommige klokkenluiders stellen ernstige maatschappelijke misstanden aan de kaak. De samenleving erkent de persoonlijke offers van deze klokkeluiders en als deze door het maken van hun offers financiële schade lijden, met name door het wegvallen van een billijk inkomen, dan vergoedt de overheid een deel van de geleden schade met het toekennen van een "klokkenluiders-uitkering". Ingezetenen van Nederland worden niet meer meer uitgeleverd aan landen die het internationaal strafhof niet erkennen. Een eerlijke rechtsgang moet gegarandeerd kunnen worden voor iedereen.

5 Het delen van cultuur en informatie bevorderen, mede door het auteursrecht te hervormen.

Onze samenleving zou nooit mogelijk zijn geweest zonder de ontelbare ideeën, ontwerpen en culturele uitingen van alle mensen die ons voor zijn gegaan. We staan op de schouders van reuzen. Kinderen leren in een paar jaar tijd waar onze voorouders duizenden jaren over gedaan hebben. Deze ontwikkeling gaat, mede door het internet, steeds sneller.

De essentie van cultuur is het delen van informatie, ontwerpen en ideeën. De samenleving heeft zich op deze manier kunnen ontwikkelen. Het auteursrecht werd ontworpen om dit te faciliteren. Nu, in een samenleving waarin iedereen toegang heeft tot internet, is het auteursrecht een belemmering voor het delen van informatie, ontwerpen en ideeën geworden. Daarom moet het auteursrecht worden hervormd.

Het uitgangspunt wordt weer: cultuur delen. Het auteursrecht moet tot haar commerciële essentie worden teruggebracht. Niet-commercieel gebruik wordt direct toegestaan en commercieel gebruik wordt beschermt om de auteur een redelijk termijn te geven voor het terugverdienen van zijn investering. Op de lange termijn moeten alle belemmeringen om creatieve werken te maken en te consumeren worden opgeheven.

5.1 Het delen van auteursrechtelijk beschermd materiaal is toegestaan voor niet-commercieel gebruik.

Het commercieel belang van auteursrecht is ondergeschikt aan de essentie van cultuur: het delen van informatie, ontwerpen en ideeën. Het internet faciliteert dit. Het vrij gebruik van informatie moet voorop staan als er geen sprake is van een winst oogmerk.

5.2 Commercieel auteursrecht differentiëren naar toepassing en beperken in duur.

Het commercieel auteursrecht wordt beperkt tot een periode van maximaal vijf jaar. De one-size-fits-all benadering is niet meer te verdedigen, nu vele consumenten dagelijks auteur zijn en bijvoorbeeld een ingezonden brief in een krant op dezelfde manier beschermd wordt als een film, zonder dat daar enig commercieel nut tegenover staat. (Gaubiac, Lindner, Adams 2009) Elk type werk (film, roman, etc.) krijgt een naar type werk aangepaste termijn. Deze termijn wordt zodanig bepaald -en aangepast- dat het werk zo snel mogelijk ook commercieel vrij beschikbaar komt en de sector zo snel mogelijk omschakelt naar nieuwe verdienmodellen. Waar mogelijk wordt op termijn ook commercieel auteursrecht afgeschaft. (Kilbey 2003) 'Commercieel gebruik' is 'winst maken met auteursrechtelijk materiaal als kern van het verdienmodel'.

5.3 Overgangsmaatregel voor bestaande auteursrechten: oude auteursrechten blijven nog vijf jaar geldig.

Er komt een overgangsmaatregel voor de sector. Het auteursrecht voor commercieel gebruik blijft nog vijf jaar gelden voor auteursrechtelijk materiaal dat ouder is dan vijf jaar en volgens de oude wetgeving nog langer dan vijf jaar onder het auteursrecht zou vallen. Nederland erkent geen auteursrechtelijke claims uit buitenlandse jurisdicties die ouder zijn dan vijf jaar.

5.4 Het combineren, veranderen en remixen van bestaand auteursrechtelijk beschermd materiaal (afgeleid werk) wordt toegestaan.

Het combineren, veranderen en remixen van bestaand werk bevordert cultuur, kunst en wetenschap. (Deledesma 2004) Creaties zijn altijd een mix van voorgaande creaties. Creatieve werken zijn nu ook al vaak geïnspireerd of gebaseerd op andere creaties en dat is stimulerend voor cultuur, kunst en wetenschap. Auteursrecht moet niet belemmerend werken. (Lessig 2008) Wanneer er geen expliciet doel is om met auteursrechten van een ander geld te verdienen, moet het vrij gebruik van informatie voorop staan. Wanneer remixen gebeurt met een commercieel doel, moet dit mogelijk zijn tegen een billijke vergoeding.

5.5 Bij het remixen of hergerbuiken van werken is bronvermelding verplicht wanneer een bronverwijzing beschikbaar is en de bron redelijkerwijs kan worden vermeld.

Door het verplichten van bronvermelding kunnen gebruikers de oorspronkelijke werken en hun makers vinden. Het oorspronkelijke werk en zijn maker krijgen op deze manier de erkenning die ze verdienen. Alle remix-creaties vermelden bronnen zoals dat in de wetenschap al gebruikelijk is. Bij hergebruik van werken wordt de bron van het oorspronkelijke werk vermeld. Als een bron anoniem wenst te blijven, is dit natuurlijk toegestaan.

5.6 Het gebruik en delen van verlaten werken (orphan works) wordt toegestaan.

Verlaten werken zijn werken die niet meer uitgegeven worden of anderszins commercieel geëxploiteerd worden. (Oye 2007) Wanneer de auteursrechthouder zijn commercieel auteursrecht niet meer actief uitoefent, mag iedereen het werk ook commercieel exploiteren. Kunst, cultuur en wetenschap mogen niet verstoffen. (Sterrenborg 2009)

5.7 Naburige rechten beperken.

Naburige rechten kunnen alleen geclaimd worden wanneer een opname, registratie, vermenigvuldiging, uitzending of vertoning voor commercieel gebruik is. 'Commercieel gebruik' betekent 'winst maken met naburige rechten als kern van het verdienmodel'. Naburige rechten zijn, net als de auteursrechten, ondergeschikt aan het recht cultuur, kunst en wetenschap te delen. Voor commercieel gebruik worden de termijnen, vergelijkbaar met het auteursrecht, gemaximaliseerd tot vijf jaar.

5.8 Het verwijzen of linken naar en het 'embedden' van al dan niet auteursrechtelijk beschermd materiaal wordt onder alle omstandigheden toegestaan. Dit is inclusief het op commerciële basis faciliteren van zoek- indexering- en/of bestandsdeling.

Het internet werkt op basis van deze functionaliteit. Wanneer hier onderscheid gemaakt zou worden tussen commercieel en niet-commercieel gebruik, komt de bruikbaarheid van het internet in gevaar.

5.9 Consumentenrechten moeten de burger beschermen tegen onredelijke restricties vanuit de entertainmentbranche. 'Digital Rights Management'- toepassingen die inbreuk maken op deze rechten worden verboden.

Door Digital Rights Management worden vrijheden die bij wet aan de burger zijn toegekend door een bedrijf ingeperkt. (Solutions 2003) Niet bedrijven, maar overheden bepalen wat de burger met creatieve werken kan doen. (May 2006) DRM-toepassingen die inbreuk maken op deze rechten worden verboden. (Russel 2003)

5.10 Er mogen geen bijzondere heffingen komen op communicatie, waaronder het internet.

Bijzondere heffingen op communicatie en informatie verhogen de drempel om te communiceren en informatie te delen. Informatie behoort vrij gedeeld te kunnen worden, heffingen zouden hier een belemmering voor zijn. Internet en communicatie moet zo vrij en laagdrempelig mogelijk zijn.

6 Het patentsysteem hervormen ter bevordering van innovatie en kennisdeling

Toen patenten werden ingevoerd bestonden er nog geen auto's en geen internet. Koningen verleenden willekeurig alleenrechten. Vandaag de dag is de situatie in Nederland niet veel beter. De willekeur van de koning is verdwenen, maar er is op vrijwel alles een patent aan te vragen. Iedereen kan een patent aanvragen, de toetsing daarvan gebeurt pas nadat het patent verleend is en deze toetsing heeft geen invloed op de toekenning van het patent. Wie een patent vervolgens nietig wil laten verklaren, moet daarvoor zelf naar de rechter.

Patenten zijn bedoeld om innovatie te bevorderen. Nederland heeft van 1867 tot 1910 geen patentwetgeving gekend. Toch waren dit geen slechte tijden voor Nederland. Onder druk van het buitenland -Nederland werd een vrijbuitersstaat genoemd- werd in 1910 patentwetgeving ingevoerd. Tijdens de patentvrije periode konden ondernemers onbelemmerd hun bedrijf opbouwen. Zo zijn de gebroeders Philips in de patentvrije periode begonnen met de productie van gloeilampen en werd in Oss de margarinefabriek opgezet die later uitgroeide tot Unilever.

Op dit moment vindt een andere ontwikkeling plaats. Patenten worden steeds vaker geclaimd in niet-democratische landen als China. Nederland geeft door het erkennen van patenten aan die landen meer macht. De monopolies, die in het Westen al nauwelijks gecontroleerd worden, kunnen in dergelijke landen al helemaal niet gecontroleerd worden. Wanneer wij niet het voortouw nemen in het afschaffen van patenten, verliezen we niet alleen de democratische controle op innovatie maar komt de innovatie zelf onder druk te staan.

Patenten werken innovatie tegen. Hoewel patenten helpen om de informatie over uitvindingen te openbaren, wordt het gebruik van die uitvindingen gemonopoliseerd. De Piratenpartij wil van die situatie af. Patenten worden in Nederland nu zonder controle op de nieuwheid toegekend. Het onderzoek naar de nieuwheid dat gedaan wordt heeft geen consequenties voor de toekenning van een patent. Vrijwel alles kan dus in Nederland gepatenteerd worden en de toekenning kan alleen achteraf bij de rechter worden aangevochten. Hierdoor worden patenten te gemakkelijk verleend en innovatie door anderen belemmerd. Bovendien wordt innovatie op deze manier bij de rechter bevochten in plaats van op de markt. Onze focus ligt dus ten eerste op het verhogen van de drempel tot het verlenen van patenten.

De informatiesamenleving maakt het mogelijk wereldwijd kennis en expertise te delen. Specialisten verspreid over de hele wereld kunnen samen werken aan onderzoek en uitvinding. Het afschermen van ontwikkeling in grote bedrijven werkt hierop averechts; idealiter wordt steeds op verschillende plekken aan dezelfde ontwikkelingen gewerkt. Het niet open delen van informatie frustrereert dit proces. Daarnaast zijn gepatenteerde 'uitvindingen' in veel gevallen steeds minder nieuw. Grote bedrijven wisselen patenten uit, waardoor een selecte groep in staat wordt gesteld van bepaalde patenten gebruik te maken. Nieuwkomers worden door gebrek aan toegang tot bestaande patenten uit de markt gedrukt.

De Piratenpartij zou graag zien dat het stimuleren van innovatie en kennisdeling voorrang krijgt op het beschermen van bestaande uitvindingen.

6.1 Het huidige patentmodel is achterhaald en moet herzien worden.

Het aanvragen van patenten kan minder aantrekkelijk gemaakt worden door: 1) strenge voorwaarden te stellen aan de inhoudelijke beschrijving en de nieuweheid, 2) de aanvraag, het uitoefenen en het verlengen van patenten duurder te maken, 3) fiscale voordelen af te schaffen, 4) juridische kosten bij de patenthouder te leggen en 5) het misbruik van patenten en patentaanvragen aan te pakken. 6) Termijnen voor patenten te verkorten. Op internationaal niveau (desnoods eerst binnen een aantal verdragslanden) moet er ondertussen naar gestreefd worden dat patenten geheel worden afgeschaft.

Anderzijds kan door subsidies en fiscale voordelen het delen van kennis bevorderd worden. (Kingston 2001)

6.2 Patenten die innovaties belemmeren worden nietig verklaard.

Als patenten innovatie belemmeren, is er een fout gemaakt door het patentbureau of is er een ongewenste situatie ontstaan. Er komt een wet die rechters in staat stelt een gegeven patent niet alleen op basis van gebrek aan innovatie, maar ook op basis van een innovatiebelemmerend effect nietig te verklaren. (Jaffe en Lerner 2004) Het aanvechten van een patent gebeurt op kosten van de patentverlenende instantie, die de ingeschatte kosten van procedures doorrekent in de patentkosten voor de patenthouder.

6.3 Patenthouders moeten het gebruik van hun patenten aan alle gebruikers onder gelijke regels toestaan.

Bevordering van innovatie is het doel van patenten. Wanneer bedrijven of organisaties patenten alléén voor zichzelf houden, wordt het publieke belang niet gediend. Het samen delen van innovatie versterkt alle partijen en daarom moeten patenthouders verplicht worden om gebruik tegen tegen redelijke en voor iedereen gelijke voorwaarden toe te staan. (Kuan Ng 2009)

6.4 Medische patenten kosten levens, maken de zorg onbetaalbaar en moeten om die redenen worden afgeschaft.

Patenten op farmaceutische producten en medische behandelingsmethoden veroorzaken monopolies, die op hun beurt leiden tot inefficiënte marktwerking. De prijs van medicijnen en behandelingen is hierdoor vaak onevenredig hoog in vergelijking met de ontwikkelings- en productiekosten. Bovendien bemoeilijken dit soort monopolies sturing van medische onderzoeksprocessen vanuit de maatschappij. (Ho 2011) De Piratenpartij schaft patenten op farmaceutische producten en medische behandelingsmethoden met voorrang af. Zo wordt het mogelijk publieke middelen te besparen en tegelijkertijd meer geld te besteden aan door het publiek gewenste medische research.

6.5 Biopatenten monopoliseren de natuur en worden afgeschaft.

DNA, zaden, geuren, kleuren, chemische stoffen, soorten, levende wezens en delen daarvan (zoals cellen of organen), inclusief modificaties daarvan kunnen niet gepatenteerd worden. Zij zijn onderdeel van de natuur. (Overwalle 1998) Monopolies op onderdelen van de natuur zijn ongewenst. De Nederlandse overheid zal werken aan het afschaffen van alle patenten op natuurlijke materialen en fenomenen.

6.6 Softwarepatenten remmen innovatie en worden niet ingevoerd.

Software is bij uitstek een gebied waarin innovatie in kleine stappen plaatsvindt. Juist hier kan direct geprofiteerd worden van het afschaffen van patenten. Het patenteren van (delen van) processen en interfaces belemmert de ontwikkeling van innovaties op die processen en interfaces, omdat die ontwikkelingen juist gebaseerd zijn op het combineren en aanvullen ervan. (Patenten bedreigen innovatie 2003) Wanneer onderdelen niet met andere onderdelen gecombineerd kunnen worden, stopt de ontwikkeling of wordt deze sterk vertraagd. (Välimäki 2004)

6.7 Businesspatenten remmen innovatie en worden niet ingevoerd.

Methoden om zaken te doen zijn bij uitstek een gebied waarin innovatie in kleine stappen plaats vindt. Ook hier kan direct geprofiteerd worden van het afschaffen van patenten. Business-methoden moeten niet gemonopoliseerd kunnen worden. De ontwikkeling en verbetering van methoden om zaken te doen wordt erdoor vertraagd en business-patenten belemmeren de algemene welvaart. Administratieprocessen, klantprocessen en dergelijke mogen daarom ook niet gemonopoliseerd worden.

6.8 MKB ondernemers kunnen innoveren en verkopen binnen Nederland, ongehinderd door patenten.

Innovatie vindt voor een belangrijk gedeelte plaats bij kleinere bedrijven die een sterke focus hebben op ontwikkeling. Deze bedrijven moeten worden gestimuleerd in wat ze doen; patenten mogen geen belemmering vormen voor deze innovatie.

7 Merkenrecht moet slechts ter identificatie van de producent dienen

Merkenrecht is primair bedoeld om producten herkenbaar te maken voor de consument. Consumentenbescherming moet dan ook de enige functie van het merkenrecht zijn.

7.1 Merkenrecht is bedoeld als consumentenbescherming, nergens anders voor.

Het primaire doel van merkenrecht is productherkenning. (Lemley en Dogan 2007)

7.2 Auteursrecht mag niet misbruikt worden voor merkenregistratie.

Merkenregistratie moet alléén mogelijk zijn onder het merkenrecht. Het auteursrecht monopoliseert cultuur en mag daarom niet van toepassing worden geacht op merken en merkenregistratie.

7.3 Parallele import buiten de distributiekkanalen van de rechthouder om wordt toegestaan.

Producten die in verschillende landen tegen andere prijzen worden verkocht, mogen gewoon vanuit de hele wereld geïmporteerd worden.

8 Vrijheid van informatie

Informatie, ontwerpen en ideeën moeten vrij toegankelijk zijn. Daardoor kan deze informatie optimaal door mensen benut worden. Alle beperkingen in die vrije stroom van informatie moeten worden verwijderd. Gedegen onderwijs stelt burgers in staat onderscheid te maken tussen waardevolle en niet-waardevolle informatie.

8.1 Vrije en ongecensureerde internettoegang is een burgerrecht.

Internet is diep geworteld in de maatschappij: sociale netwerken, actualiteiten, culturele uitwisselingen en thuiswerkende mensen kunnen niet meer zonder. Burgers de toegang ontzeggen tot het internet is vergelijkbaar met burgers uitsluiten van de maatschappij. Eenieder heeft recht op vergadering en informatievergaring. Vrije en ongecensureerde internettoegang moet daarom een recht zijn van iedere burger. (Liberating cyberspace 1999) Geen enkele burger mag een internetverbinding worden ontzegd of worden geweigerd. Ook hebben burgers het recht onderling- zonder tussenkomst van anderen- internetverbindingen tot stand te brengen.

8.2 Internet mag niet onderworpen worden aan censuur.

Filters die verplicht worden toegepast op internetverbindingen worden verboden. (Warf 2011) Filters die expliciet zijn aangevraagd door consumenten, bijvoorbeeld om minderjarigen te beschermen voor bepaalde inhoud, blijven mogelijk. Hierbij blijft de keuze omtrent het al dan niet filteren van inhoud expliciet liggen bij de burger, niet bij de overheid. (Deibert 2008)

8.3 Netwerknutraliteit wordt verplicht gesteld.

De nieuwe telecommunicatiewet is een stap in de goede richting. (Choi en Kim 2006) Handhaving van deze wet dient een van de prioriteiten te zijn van het Agentschap Telecom. Alle verkeersgegevens wordt onder gelijke omstandigheden door internetproviders gelijk behandeld. Het blokkeren of juist voorrang geven aan bepaalde aanbieders van diensten op het internet discrimineert diensten op het internet en is om die reden verboden. (Grunsven 2011) Voorrang voor bepaalde typen verkeer waarvoor dat technisch noodzakelijk is (QoS) blijft mogelijk onder strikte voorwaarden. De Nederlandse overheid maakt zich sterk om dit ook in Europees verband wettelijk te regelen.

8.4 Het ecosysteem van het internet moet beschermd worden.

Het internet heeft in de jaren '90 een grote sprong gemaakt en heeft sindsdien een ongelimiteerd karakter gekregen. Diensten zullen op termijn steeds minder in verbruikt dataverkeer worden afgerekend. Een decentraal en ongelimiteerd karakter stimuleert de groei van het internet het beste en moet daarom beschermd worden.

8.5 Draadloos en bedraad internet moet voor iedereen overal beschikbaar zijn.

Op Nederlands grondgebied moet een zo groot mogelijke dekking zijn voor het internet. (Breedband als basisrecht 2010) Daar waar dekking niet aanwezig is op plaatsen waar dit duidelijk wel gewenst is, faciliteert de overheid het aanleggen van bedraad of draadloos internet.

9 Veiligheid

Veiligheid is een recht. Wie zich niet veilig voelt, kan zich niet vrij gedragen. In de informatiesamenleving zijn we afhankelijk geworden van het internet. Daar waar veiligheid nu via het internet wordt aangeboden, moet ze ook daar beschermd worden. De overheid én de burger zijn verantwoordelijk voor veiligheid.

Tegelijkertijd is veiligheid een relatief begrip. Wie te veel veiligheid via de overheid wil waarborgen, verliest daardoor ook veiligheid als burger tegenover de overheid.

9.1 Effectiviteit moet centraal staan bij het bevorderen van veiligheid en het bestrijden van criminaliteit (en dus ook terrorisme).

Excessieve maatregelen om bepaalde minimale veiligheidsrisico's in te perken worden heroverwogen. Bestaande procedures om veiligheidsmaatregelen te nemen, moeten worden bekeken vanuit rationele overwegingen en inschattingen. (Woude 2010) Angst mag geen drijfveer zijn om risico te analyseren, dit moet door middel van gecalculeerde analyses. (Amersfoort 2006)

9.2 Speciale terrorismewetgeving wordt afgeschaft. Misdad is misdad.

Het woord terrorisme is afgeleid van het Latijnse 'terror', wat 'paniek' betekent. Terrorisme kan dus letterlijk vertaald worden als 'paniekisme'. Wetgeving moet worden aangenomen op basis van ratio en niet op basis van onkritische angstgevoelens. (Donohue 2008) Huidige strafrechtelijke wetgeving is afdoende om 'terroristen' aan te pakken.

9.3 Internetstoringen mogen de samenleving en de economie niet ontwrichten.

De samenleving mag niet buitenspel worden gezet op het moment dat het internet (gedeeltelijk) niet meer functioneert. Internet is inherent ontworpen met het doel te kunnen blijven functioneren bij een gedeeltelijke uitval. Overheidsorganen moeten zorgen voor redundantie in verbindingen en apparatuur. Het blijft mogelijk dat het internet (vrijwel) geheel uitvalt door bijvoorbeeld (natuur)rampen of sabotage met elektromagnetische bommen. Er moet een strategisch plan komen dat de Nederlandse samenleving in staat stelt naar behoren te functioneren op het moment dat het internet uitvalt. Binnen overheid, zorg, financiële instellingen en andere essentiële organisaties moet regelmatig geoefend worden met scenario's waarin stroom- en netwerkvoorzieningen langdurig buiten gebruik zijn.

10 Internationaal

De Piratenpartij is bij uitstek een internationaal georiënteerde partij. De Piratenpartij is actief in meer dan 68 landen. De informatiesamenleving is dan ook een globale samenleving die ook op globaal niveau beschermd moet worden.

Internationale overeenkomsten hebben vaak een hoog ondemocratisch gehalte. Allerhande lobbygroepen hebben bijvoorbeeld vaak veel macht. Dit geldt voor de Europese Unie, maar ook voor internationale verdragen zoals die van de Wereld Handels Organisatie en de Verenigde Naties. Bovendien is het aanpassen van internationale handelsverdragen vaak een omslachtig en overmatig complexe aangelegenheid. De Piratenpartij zou graag zien dat er ook internationaal gestreefd wordt naar democratischere besluitvormingsstructuren waarover burger actief geïnformeerd worden en waarbij ze consequent betrokken worden.

Omdat niet al onze partijpunten op nationaal niveau gerealiseerd kunnen worden, hebben we een internationaal verbond met andere Piratenpartijen. Zo kunnen wij op mondiaal niveau met 1 programma als 1 partij campagne voeren. Dit betekent dat we ook op Europees niveau een gericht programma hebben dat namens alle meewerkende Piratenpartijen uitgevoerd zal worden.

10.1 Nederland pleit voor een nieuw verdrag voor vrije informatiesamenleving.

Nederland moet, zowel in Europa als wereldwijd, pleiten voor een verdrag dat het stimuleren van innovatie en het delen van informatie in een vrije informatiesamenleving regelt.

10.2 Internet is een internationaal, open en neutraal netwerk.

Een vrij internet mag niet ondergeschikt worden gemaakt aan nationale of militaire overwegingen.

Om nationalisering van het internet te voorkomen moet Nederland zich internationaal hard maken voor een uitbreiding en decentralisering van de internet-infrastructuur. Zo wordt het moeilijker voor één instantie om volledige controle over het internet te krijgen.

- Fondsen die zijn toegewezen aan overheidsdiensten in het kader van "cyber-security" worden defensief ingezet, niet offensief.
- Internationale "cyber security" verdragen zoals die met de Verenigde Staten worden opgezegd omdat deze een gevaar voor fundamentele rechten en het internet vormen.
- RIPE te Amsterdam krijgt een beschermde status in de wet zodat het internet beter beschermd kan worden tegen politieke invloeden.

10.3 Verdragen waarin auteurs- en patentrecht geregeld zijn, zullen opnieuw worden geëvalueerd.

Nederland moet er op internationaal niveau voor pleiten dat alle verdragen waarin patentrecht zijn geregeld opnieuw geëvalueerd worden in het licht van de vrije informatiesamenleving.

10.4 Verdragen zoals het ACTA-verdrag zijn schadelijk voor de burger- en consumentenrechten en ondemocratisch. Ze mogen om die reden in geen enkele vorm aangenomen worden.

Het ACTA-verdrag heeft als doel om auteursrecht, patentrecht en merkenrecht in de huidige vorm te handhaven en de handhaving strenger te maken. Landen die hier aan deelnemen worden daardoor beperkt in het vormgeven van een eigen beleid. Onderhandeling over het ACTA-verdrag heeft grotendeels achter gesloten deuren plaatsgevonden waardoor er nauwelijks democratische invloed mogelijk was. (Uerpmann-Wittzack 2011) Het ACTA-verdrag druist lijnrecht in tegen de burgerrechten, overheidstransparantie, innovatie en creativiteit. Er moet om die reden voor gewaakt worden dat het verdrag, in deze of een licht aangepaste vorm, aangenomen wordt. (Geist 2010)

10.5 Op Europees en wereldwijd niveau zal worden samengewerkt met andere Piratenpartijen.

Pirate Parties International is een organisatie in Brussel die als doel heeft internationale samenwerking met Piratenpartijen over de gehele wereld te bevorderen. Piratenpartij Nederland onderschrijft de 'Common Grounds', een aantal gezamenlijke uitgangspunten van de PPI. Verdragen op Europees en internationaal niveau worden samen met de PPI en nationale Piratenpartijen aangepast of afgeschaft waar nodig.

11 Onderwijs

Onderwijs is de basis van een informatiesamenleving. Via het onderwijs leren mensen hoe ze met de informatiesamenleving om kunnen gaan en welke waarde informatie heeft. Gedegen onderwijs helpt mensen een denkkader te ontwikkelen waarin nieuwe informatie ingepast kan worden. Zonder zulk onderwijs is informatie waardeloos.

Informatie werd vóór het internettijdperk voornamelijk geordend en gewaardeerd door professionals. Journalisten schreven in kranten en tijdschriften, wetenschappers publiceerden onder elkaar en redacteurs stelden een encyclopedie samen. In de informatiesamenleving moet iedereen informatie kunnen ordenen en waarderen. Iedereen is journalist, wetenschapper en redacteur. Dat vereist een brede algemene kennis die verder gaat dan de hoofdlijnen van het nieuws. Nieuws is dat wat afwijkt van het normale. Onderwijs leert ons wat normaal is, zodat we zelf kunnen beslissen of we ons aan willen passen of niet.

11.1 Onderwijs op alle onderwijsniveaus is een burgerrecht.

Onderwijs op alle onderwijsniveaus is een burgerrecht. Zonder onderwijs tot op het niveau dat iemand aankan kan een persoon bovendien niet optimaal functioneren in een informatiesamenleving. Iedereen die daarvoor de kwaliteiten en de wil heeft, moet van elk onderwijsniveau kunnen doorstromen naar een volgend niveau.

11.2 Iedere Nederlander moet over vrije toegang tot onderwijs beschikken, die niet gelimiteerd wordt door zijn/haar cultuur of economische achtergrond.

Burgers hebben fundamentele kennis en kunde nodig om in de informatiesamenleving te functioneren. Daarom moet iedere burger toegang hebben tot onderwijs, om zo actief mogelijk deel te kunnen nemen aan de vrije informatiesamenleving.

11.3 Onderwijs over omgaan met informatie.

In de vrije informatiesamenleving ligt er een grote nadruk op alle vormen van informatie. Daarom moet worden onderwezen wat informatie is, hoe je er mee omgaat, wat je er mee kan, en wat het verschil is tussen 'open', 'vertrouwelijke' en 'persoonlijke' informatie.

11.4 Toetsing van kennis moet los staan van verplichting om lessen te volgen.

Het volgen van lessen en het toetsen van kennis en vaardigheden zijn twee aparte zaken. Studenten moeten toetsen kunnen maken zonder het standaard onderwijs daarvoor te volgen. Lessen moeten als doel hebben de student te ondersteunen, zij dienen niet als aanwezigheidscontrole.

11.5 Leermaterialen moeten vrij toegankelijk zijn en -wanneer bekostigd door de overheid- onder een open licentie ontwikkeld en aangeboden worden.

Les- en leermaterialen moeten zoveel mogelijk vrij en online toegankelijk worden. Leermaterialen die worden bekostigd door de overheid moeten open ontwikkeld worden en vrij toegankelijk zijn. Op deze manier kan iedereen op de wereld ervan profiteren. (Barnes 2011)

11.6 Colleges moeten online voor iedereen onder een vrije licentie beschikbaar zijn.

Colleges zijn mede met overheidsgeld betaald. Deze kennis moet zoveel mogelijk open en vrij toegankelijk zijn. Het beschikbaar maken van alle colleges biedt studenten flexibiliteit en niet-studenten toegang tot de mede met overheidsgeld betaalde colleges. Het online beschikbaar stellen van colleges maakt het voor studenten bovendien mogelijk vooraf de kwaliteit van een collegereeks of docent te bepalen en colleges bij andere instellingen te volgen. (Sa et al. 2003) (Pollak 2008)

11.7 Onderwijsomgevingen worden met open source software ontwikkeld.

Het ontwikkelen en delen van open source software, bedoeld voor onderwijs, maakt de ontwikkeling van onderwijsomgevingen efficiënter, stimuleert samenwerking tussen onderwijsinstellingen en verhoogt op den duur de kwaliteit van het onderwijs. Iedere onderwijsinstelling in de wereld kan van deze softwareontwikkeling profiteren en helpen deze verder te ontwikkelen. (Carmichael en Honour 2002)

12 Wetenschap

De wetenschap is één van de ankers van een optimaal functionerende democratie. Wetenschap dient daarom onafhankelijk zijn en geen taboes kennen. Ook moet de kennis en expertise van wetenschappers voor iedereen toegankelijk zijn. Juist dan levert wetenschap een maatschappelijke meerwaarde op. Wetenschap vertegenwoordigt een waarde en is een doel op zich.

Wetenschap moet niet door de economie en de politiek gestuurd worden. Het vertrouwen in wetenschappers neemt af wanneer zij politieke of economische belangen vertegenwoordigen. De wetenschap moet onafhankelijk en transparant zijn. De Piratenpartij wil daarom alle ruwe wetenschappelijke data publiceren en alle wetenschappelijke publicaties vrij toegankelijk maken. Met publieke middelen gefinancierde wetenschap moet gratis toegankelijk zijn.

12.1 Kennis die mede door publieke financiering tot stand is gekomen op universiteiten en andere instellingen, is open en patentvrij en moet kosteloos en vrij toegankelijk zijn.

Wat (mede) met publiek geld gefinancierd is, moet voor iedereen open en vrij toegankelijk zijn. Op deze kennis, en alles wat eruit voortkomt, kan geen monopolie in de vorm van een patent worden verleend.

12.2 Alle wetenschappelijke artikelen worden in een open formaat en vrij toegankelijk gepubliceerd, inclusief alle ruwe data.

Wetenschappelijke artikelen stijgen in waarde naarmate ze vaker worden aangehaald in andere wetenschappelijke artikelen. Dit geldt ook voor hyperlinks, die op het internet verwijzen naar andere documenten (webpagina's). Door alle wetenschappelijke artikelen open en in een open formaat te publiceren, wordt kennis gemakkelijker gedeeld. Door de ruwe data die nodig zijn om het onderzoek te reproduceren ook te publiceren kunnen wetenschappelijke artikelen beter gecontroleerd worden. Bovendien kunnen de data ook voor ander onderzoek bruikbaar zijn.

12.3 Peer-review in open source context wordt gefaciliteerd.

Wetenschappelijke artikelen worden nu vaak geplaatst in (beperkt toegankelijke) wetenschappelijke tijdschriften. Doordat deze tijdschriften een goede reputatie hebben, omdat collegawetenschappers de artikelen beoordelen, heeft publicatie in een (gesloten) wetenschappelijk tijdschrift grote waarde voor de wetenschapper. Om open publicatie te bevorderen moet peer-review in een open source context worden gefaciliteerd.

13 Ontwikkelingssamenwerking

De Piratenpartij wil alle mensen op de wereld gelijke kansen bieden om zich te ontplooien. Daarom moet informatie, kennis en expertise voor zover mogelijk met mensen in ontwikkelingslanden gedeeld worden.

Niet de overheden in ontwikkelingslanden moeten centraal staan bij het bieden van ontwikkelingshulp, maar de mensen. Juist wanneer mensen de kans krijgen zich te ontwikkelen, zal een land zich ontwikkelen. Door de wereld van de ontwrichtende werking van patenten en auteursrechten te ontdoen, kan iedereen zich ontwikkelen. Mensen uit ontwikkelingslanden kunnen dan op gelijke voet met mensen uit ontwikkelde landen nieuwe ideeën delen en uitvoeren.

13.1 Onderdeel van beleid wordt het wereldwijd bevorderen van overdracht van technologische kennis.

Verspreiding van technologische kennis door middel van open source geeft individuen de mogelijkheid om zélf met techniek bezig te zijn. Landen en mensen kunnen zich ontwikkelen door kennis over te nemen van landen die hier al veel verder mee zijn. (Subramanyam en Xia 2009)

13.2 Onderdeel van beleid wordt het open en vrij delen van gegevens, informatie en kennis met ontwikkelingslanden.

Ontwikkelingssamenwerking kan worden gestimuleerd door kennisdeling. De inzichten die door de tijd zijn opgedaan, worden gedeeld met landen en mensen die hier belangstelling voor hebben. (James 2004)

13.3 Soepele regels voor gebruik gepatenteerde technologie.

In ontwikkelingslanden moeten gepatenteerde technologieën voor de ontwikkeling van het land en de bevolking zonder restricties gebruikt kunnen worden. (Odagiri 2012)

13.4 Bio- en farmaceutische patenten mogen -totdat ze zijn afgeschaft- geen onredelijke restricties opleggen aan ontwikkelingslanden.

Patenten drijven de prijs van medische middelen, zoals medicijnen, onnodig op. Burgers in ontwikkelingslanden kunnen hierdoor geen adequate toegang krijgen tot medische zorg.

13.5 Nederland biedt hulp voor vrije internettoegang aan burgers in landen waar vrije internettoegang niet gewaarborgd is.

Een vrij internet is in het belang van de burger, het faciliteert een vrije vergaring van informatie en vrije vergadering van mensen. Daarom is het belangrijk dat Nederland een pro-actieve houding aanneemt in de bescherming van een vrij internet, ook buiten het eigen grondgebied. Het internet is uitgegroeid tot de primaire vorm van internationale informatie-uitwisseling en dat moet zo blijven. Alle restricties die hier mogelijk zijn dienen door Nederland zo veel mogelijk omzeild te worden.

Nederland dient eerst de hand in eigen boezem te steken met betrekking tot verstoring van delen van het internet, alvorens kritiek te uiten op het censuur-beleid van landen als Iran, China en Noord-Korea. Door enerzijds kritiek te leveren op het censuurbeleid van andere landen, maar anderzijds zelf een censuurbeleid te voeren dat deels gedictieerd wordt door het bedrijfsleven, straalt Nederland hypocrisie uit in de internationale gemeenschap.

14 Efficiënte overheid

De overheid functioneert inefficiënt. Centrale overheden vinden in elk land het wiel opnieuw uit. Bij decentrale overheden is de situatie zo mogelijk nog slechter. Door bij de invoering van wetten al rekening te houden met de uitvoering en implementatie kan veel dubbel werk bespaard worden. Door slimme combinaties te maken tussen open source wetgeving, open source software en open standaarden kan de overheid veel efficiënter werken. Ook internationaal kunnen overheden op deze manier gemakkelijk samenwerken.

14.1 Investeren in open source en open standaarden voor software zodat op termijn tijd en geld bespaard kan worden.

Open source en open standaarden zijn een termijninvestering, die slechts éénmaal hoeft te worden gedaan. Dit in tegenstelling tot diensten of software die bij bedrijven moeten worden ingekocht en waarvoor jaarlijks licentiekosten moeten worden betaald. (Brooks-Young 2006) (Linux, Linux Everywhere 2002)

14.2 De overheid biedt bij wetgeving en richtlijnen ook een voorbeeld voor uitwerking, die lagere gemeenten kunnen overnemen of aanpassen. Indien voor deze wetgeving ook software nodig is, wordt deze door de overheid meteen open source en met open standaarden ontwikkeld.

Door de regelgevende overheidsinstantie direct verantwoordelijk te maken voor (een eerste versie van) de uitwerking en de bijbehorende software, kunnen problemen worden voorkomen en wordt dubbel werk op een lager niveau voorkomen.

14.3 Een bug-trackingsysteem voor bureaucratie en wetgeving faciliteert terugkoppeling van uitvoerenden omtrent wet- en regelgeving.

Er komt een systeem dat automatisch terugkoppelt wat er fout gaat op uitvoerend niveau, zodat snel aanpassingen op een hoger niveau kunnen worden gedaan. Een dergelijk systeem is vergelijkbaar met het bug-trackingsysteem dat op het internet gebruikt wordt.

14.4 Investeren in en faciliteren van open source en open standaarden voor materialen zodat op termijn veel tijd en geld bespaard kan worden.

De overheid moet de ontwikkeling van open source en open standaarden in de private sector faciliteren. Dit gebeurt bijvoorbeeld al bij stopcontacten. Er zijn veel meer voorbeelden van zaken waarbij een grotere marktefficiëntie kan optreden wanneer onderdelen open source en met een open standaard ontwikkeld worden. Ook ontwerpen van door de overheid gebruikte materialen, zoals bijvoorbeeld verkeersborden en lantaarnpalen, kunnen open source worden ontwikkeld. (Open source savings 2010)

14.5 Ambtenaren in een uitvoerende rol dienen neutraal te zijn en hun functie zonder persoonlijke 'rugzak' uit te voeren.

Iedereen heeft het recht om gelijk behandeld te worden. Daarom is het belangrijk dat mensen die namens de overheid werken neutraal kunnen zijn en dat kunnen aantonen, onder andere door kleding of accessoires die een ideaal of mening vertonen niet zichtbaar te dragen. Dit geldt alleen voor ambtenaren waar redelijkerwijs neutraliteit van verwacht mag worden.

15 Ondernemerschap

Ondernemers moeten kunnen ondernemen. De Piratenpartij komt op voor ondernemende burgers. Die burgers moet zo min mogelijk in de weg gelegd worden. De overheid moet kleine ondernemers beschermen tegen machtsconcentraties van overheden en grote ondernemingen. Daar waar de overheid van MKB-ondernemers informatie vraagt, moet ze de daarvoor benodigde software open source en gratis aanbieden.

15.1 Midden- en kleinbedrijfondernemers (MKB) kunnen innoveren en verkopen binnen Nederland zonder last van patenten.

Innovatie vindt voor een belangrijk gedeelte plaats bij kleinere bedrijven die een sterke focus hebben op ontwikkeling. Deze bedrijven moeten gestimuleerd worden in wat ze doen, patenten mogen geen belemmering vormen. (Barrow 2007) MKB-ondernemers moeten zich kunnen concentreren op innovatie, zonder dat ze zich zorgen hoeven maken over de de juridische kant van patenten. (Patent Troubles Pending 2002)

15.2 Ontwikkeling van gratis open source software voor door de overheid gevraagde gegevens.

Organisaties, bedrijven en burgers kunnen efficiënter werken wanneer ze bijvoorbeeld open source boekhoudsoftware inclusief belastingregels gratis kunnen downloaden en gebruiken. Dit zal op termijn ook schelen in de verwerkingskosten voor de overheid zelf.

15.3 Geen afdracht voor muziek luisteren of televisie kijken op het werk of in horeca.

Op het werk of in de horeca wordt muziek en televisie doorgaans niet als kern van het verdienmodel ten gehore gebracht. (Gompel 2008) Het verplicht afdragen van gelden om muziek of video te vertonen op het werk of in de horeca moet worden afgeschaft. (Echoud 2007)

15.4 Parallele import buiten distributiekkanalen van de rechthouder om wordt toegestaan.

Het merkenrecht moet niet inhouden dat de rechthouder op elke markt een andere prijs mag bepalen. Een open markt door parallelle import komt een eerlijke marktwerking ten goede. (EU parallel import rules causing concern 2006)

16 Mobiele telefonie en internet

Voor de Piratenpartij geldt: dataverkeer is dataverkeer. Er mag geen onderscheid gemaakt worden tussen verschillende soorten van dataverkeer. Telefonische data en sms, landsgrenzen en netwerkeigendom mogen geen rol spelen bij het optimaliseren van dataverkeer. Op en tussen alle netwerken wordt informatie-privacy gegarandeerd.

16.1 Mobiele communicatie wordt gelijkgesteld aan communicatie via Internet Service Providers (ISPs).

Bij mobiele communicatie is netneutraliteit, net als op het internet, belangrijk; mobiele communicatie wordt daarom gelijk gesteld aan iedere andere internetverbinding.

16.2 Gelijke prijs voor alle mobiele communicatie binnen de Europese Unie, inclusief Nederland. Geen grenzen op mobiel internet.

Door alle mobiele communicatie op Europees niveau te beprijzen wordt samenwerking tussen netwerken bevorderd en Europa-wijde marktwerking mogelijk. Artificiële grenzen moeten waar mogelijk opgeheven worden.

16.3 Overheden en burgers krijgen de mogelijkheid zelf of in een publiek-private samenwerking een huis-aan-huis glasvezelnetwerk aan te leggen.

Glasvezelnetwerken en andere netwerkvoorzieningen mogen niet als monopolie behandeld worden. (Glasvezel voor iedereen 2007)

16.4 De overheid heeft een gerechtelijk bevel nodig om een mobiele telefoon te traceren of af te luisteren.

Het traceren en afluisteren van mobiele telefoons is een privacyschennende maatregel en daartoe mag niet door een bestuurder worden besloten. Een systeem vergelijkbaar met huiszoeking, waarbij een gerechtelijk bevel nodig is, wordt ingevoerd.

17 Verkeer en waterstaat

17.1 Anoniem reizen blijft in alle vormen mogelijk en mag geen extra geld kosten.

Privacybeperkende initiatieven als de OV-chipkaart mogen niet door negatieve stimulans aan de burger verkocht worden. Dat betekent dat het niet duurder mag zijn om met een papieren kaartje te reizen.

17.2 Het OV-chipkaart systeem is nog niet klaar voor gebruik, de strippenkaart moet teruggebracht worden totdat er een goed alternatief is.

Anoniem reizen moet te allen tijde kunnen. (Anoniem reizen 2008) Men moet niet alleen een anonieme chipkaart kunnen kopen en gebruiken maar bijvoorbeeld ook reistegoed (bijvoorbeeld bij niet uitchecken) moet anoniem kunnen worden teruggevraagd. Fouten in het systeem moeten niet op de gebruikers afgeschoven worden, alleen op die manier zullen problemen efficiënt en tijdig afgehandeld worden. Dit betekent dat burgers op geen enkele manier belast mogen worden met mankementen in het systeem. (Gebrek aan centrale regie bij chipkaart 2005)

17.3 Thuiswerken en werken in de buurt wordt gestimuleerd.

De overheid moet thuiswerken, waar dat mogelijk en wenselijk is, stimuleren. (De zegen van het thuiswerken 2007) (Thuiswerken is fijn 2007)

18 Geld en banken

Er moet een solide back-upstelsel zijn voor het in stand houden van betalingsverkeer wanneer het internet uitvalt. Het betalingssysteem moet ook wanneer het internet uitvalt kunnen functioneren. Daarom moeten banken ervoor zorgen dat ze een back-upstelsel hebben dat bij uitval van internet in werking kan treden.

18.1 Zoveel mogelijk openheid over geldverkeer, geldcreatie en het financieel-economische systeem.

Rapportage van geldstromen dient niet enkel in financieel jargon te worden gegoten. (Papa 2011) Heldere, ondubbelzinnige en klare uitleg over hoe het geldstelsel werkt moet burgers in staat stellen inzicht te krijgen in financiële en economische zaken.

18.2 Altijd mogelijkheid houden anoniem te betalen via contant geld en chipkaart.

Anonimiteit moet ook mogelijk zijn bij betalingen. Ook met plastic geld moet anoniem kunnen worden betaald, de verkoper hoeft niet te weten wie er betaalt, het feit dat er betaald is, is voldoende. Betalen met contant geld moet mogelijk blijven en mag nooit meer kosten dan een betaling via pin, chip of creditcard.

18.3 Open informatie over fraude.

Daar waar fraude mogelijk is, moet openheid van informatie ervoor zorgen dat systemen en procedures veiliger worden. Hierdoor kunnen o.a. ambtenaren en werknemers hun gedrag waar dat nodig is aanpassen, om niet in het web van fraudeurs te komen.

18.4 Cryptocurrency biedt mooie kansen, en moet niet via een omweg verboden of gefrustreerd worden.

Alhoewel cryptocurrencies zoals bijvoorbeeld Bitcoin nog in de kinderschoenen staan, zien wij bij wetgevers dezelfde koudwatervrees als bij de opkomst van het internet en de PC. (Sterkenberg 2011) Het is zeer goed mogelijk dat cryptocurrencies op termijn een goede concurrent voor de financiële sector zullen worden. De cryptocurrencies hebben bovendien de potentie om miljarden te besparen. (Surowiecki 2011)

19 Energie

19.1 Energiemeters versturen alléén ruwe informatie naar leveranciers, waardoor de privacy van gebruikers niet geschonden kan worden.

Energiemeters meten gebruik per seconde maar geven deze geaggregeerde data zelfstandig per maand of kwartaal door aan de energiemaatschappij. Energiemaatschappijen en distributiebedrijven mogen niet zelf kastjes kunnen aansturen. Publicatie van de broncode van software in meetkastjes moet verplicht worden.

19.2 Subsidies op het opwekken van energie met nieuwe energiebronnen, worden gegeven door patenten af te kopen en dus niet door de eindproducten te subsidiëren.

Wanneer de overheid met publiek geld het energie opwekken met nieuwe energiebronnen wil stimuleren, is de beste strategie om ervoor te zorgen dat iedereen goedkoper de producten kan maken en innoveren. Op elk eindproductsubsidie geven komt enkel de patenthouder ten goede. Door het patent af te kopen worden publieke middelen veel beter gebruikt en hebben ze een blijvend en ook internationaal effect. (Landauer 2000)

19.3 Flexibele energieprijzen zodat energieprijzen en -dalen bij eindgebruikers kunnen worden opgevangen.

Door de energieprijzen op het energienetwerk per seconde te bepalen, kan de energiemarkt op een lager niveau en exacter worden georganiseerd dan met een dag- en nachttarief. (Gupta en Danielsen 1998) (Aalbers, Kocsis en Shestalova 2012) De informatie over energieschaarste bevordert innovatie doordat ook nieuwe energiebronnen -die niet onder alle omstandigheden dezelfde energie opwekken- efficiënt gebruikt kunnen worden. Huishoudens en bedrijven kunnen dan ook aanbieders van energie worden (centrale verwarming met electriciteitsopwekking) of hun vraag naar energie (opladen elektrische auto) op prijs sturen. (Silberman 2001) (Distributed generation 2003) (Het tijdperk van elektriciteitscentrales lijkt ten einde 2004) Bijvoorbeeld in de kasbouw kan de CO₂-productie waarbij restenergie vrijkomt afgestemd worden op de pieken in de energievraag.

19.4 Afhankelijkheid van energie van niet-democratische staten afbouwen en stoppen hun overheden met energiegelden te subsidiëren.

Nederland moet de energiecontracten met niet-democratische staten afbouwen. Daarnaast moeten we ons richten op energieproductie in eigen land en bevriende democratische staten, door innovatie en gebruik van lokaal aanwezige hernieuwbare energiebronnen. (Wassink 2007) Dit maakt ons zelfvoorzienender en voorkomt dat we via onze energiebetalingen regimes in ondemocratische landen steunen en daarmee de burgerrechten en informatievrijheid beperken.

19.5 Geen gepolariseerde discussie over "Kernenergie".

Wij zijn ons bewust van de gevaren die Plutonium en Uranium centrales voor de maatschappij vormen. De geldkraan voor onderzoek en ontwikkeling naar kernenergie mag echter niet gesloten worden. Onderzoek naar en ontwikkelingen in de richting van bijvoorbeeld Thorium-reactoren moeten serieus genomen worden. We moeten ons niet bang laten maken door de term "Kern-energie", zonder gedegen onderzoek naar de gevaren en baten kan men geen afgewogen beslissingen nemen. (It is five minutes to midnight 2008)

20 Sociale netwerken

20.1 Sociale netwerken moeten de mogelijkheid bieden aan alle gebruikers om hun informatie en meta-informatie te verwijderen, ook in back-ups.

Om gebruikers te beschermen tegen het delen van privacygevoelige informatie, moeten ze van sociale netwerken de mogelijkheid krijgen hun informatie eenvoudig te verwijderen. (Fitzgerald 2009) Verwijdering van dergelijke informatie moet plaatsvinden in het gehele systeem, inclusief back-ups en aanverwante systemen en databases.

20.2 Tagging van foto's of andere privé informatie door anderen mag op netwerksites alleen met expliciete toestemming van de getagde persoon.

Gebruikers moeten zelf de controle hebben over wat er met hun privégegevens gebeurt. Het beschrijven van gegevens die in de privésfeer liggen, mag alleen na toestemming van de gebruiker. De Nederlandse overheid moet hiervoor wetgeving opstellen en haar invloed aanwenden om de gebruikers van sociale netwerken voor te lichten. Openbaarmaking van privefoto's of andere privégegevens moet niet tegen de wil van betrokken gebruikers plaatsvinden.

21 Media

Media en journalistiek zijn essentieel voor een goed werkende samenleving. De informatiesamenleving maakt het eenvoudiger voor mensen om zich te organiseren. Tegelijkertijd levert dit het risico op van groepen mensen die langs elkaar heen leven. Wie in een aparte groep wil leven, kan dat. Wie dat niet wil, moet ook bij de informatie van andere groepen kunnen. Wanneer er voldoende mensen zijn die de brug vormen tussen verschillende groepen, wordt de samenleving daar sterker van.

Verschillende media (radio, televisie, kranten, tijdschriften) kunnen elkaar versterken en aanvullen op het internet. Die ontwikkeling moet gestimuleerd worden.

21.1 Materialen van bibliotheken en openbare collecties in Nederland worden gedigitaliseerd en gratis open toegankelijk gemaakt.

Het internet is de nieuwe bibliotheek. Waar vroeger de openbare bibliotheek als primaire informatiebron gebruikt werd, geldt dat nu voor het internet. Alle informatie in openbare bibliotheken moet gratis, vrij en toegankelijk beschikbaar worden gemaakt op het internet.

21.2 De publieke omroep wordt verplicht uit te zenden onder een vrije licentie, zodat ook commercieel hergebruik en remixen toegestaan is.

Wat met publieke middelen is betaald, moet ook vrij toegankelijk zijn. Het enorme archief van de publieke omroep kan een snelle stimulans tot hergebruik en remixen mogelijk maken.

21.3 Alle in Nederland toegankelijke radio en televisie moet via internet live en in archief beschikbaar zijn.

Internet wordt steeds meer de spil van onze informatie- en communicatievoorziening. Steeds meer mensen hebben geen abonnement op televisie, omdat internet praktischer en veel omvattender van aard is. Televisie die uitgezonden wordt in Nederland moet dan ook beschikbaar worden op het internet, zowel live als in downloadbaar formaat vanuit het archief.

21.4 De publieke omroep krijgt het recht op vrije, rechtstreekse verslaggeving, inclusief die van sport en andere evenementen zoals voetbalwedstrijden, concerten etcetera.

Iedereen betaalt voor de publieke omroep die onder andere de doelstelling heeft verslag te doen van wat er in Nederland gebeurt. De publieke omroep is geen commerciële activiteit en kan dus vrij opnamen maken van sport en andere evenementen en deze uitzenden. Naburige rechten gelden hier niet.

21.5 Het radiospectrum moet meer mogelijkheden tot vrije innovatie bieden.

In ieder stukje spectrum moet er een vrij deel bestaan voor openbaar gebruik. Zo zou bijvoorbeeld een van de UMTS frequenties gebruikt kunnen worden voor het experimenteren met MESH-netwerken, vergelijkbaar met hoe eerder het ooit innovatieve wifi is ontstaan. (Slager 2001)

22 Voedsel

Voedsel is de basis van ons leven. Wat wij eten, blijft in ons lichaam zitten en beïnvloedt onze gezondheid. Tegelijkertijd is voedsel een gigantische industrie met haar eigen belangen. Die belangen gaan niet altijd samen met die van de burger. De Piratenpartij wil geen patenten op gewassen, dieren en voedsel. Tegelijkertijd wil de Piratenpartij open informatie over wat bedrijven met en in het voedsel doen.

22.1 Geen patenten op gewassen, dieren en voedsel.

Niemand kan gewassen, dieren of voedsel monopoliseren. (Eisenberg 2000) (DNA patents 2002) (Carbone et al. 2010) Het gebruik en de teelt van voedsel is een recht van ieder mens en mag niet exclusief worden voorbehouden aan één bepaald bedrijf, organisatie of overheid. Ook de mogelijkheid (gemodificeerde) zaden en (gemodificeerde) genen te patenteren, wordt afgeschaft. Boeren mogen niet belemmerd worden in het telen van gewassen en het houden van vee.

22.2 Duidelijke etikettering en een, bijvoorbeeld door een mobiele telefoon bruikbare, tag die verwijst naar een internetlink met volledige herkomstinformatie online.

Heldere productinformatie en duidelijke etikettering is vooral bij voedsel heel belangrijk. Uitgebreide voedselinformatie kan op een heel bruikbare wijze worden getoond aan consumenten, door te verwijzen naar een mobiel toegankelijke internetpagina. Voedselleveranciers worden verplicht gesteld deze informatie op eenduidige wijze op het internet te plaatsen en een link toe te voegen op etiketten van voedselproducten. Hierin wordt onder andere de productiegeschiedenis bekend gemaakt, waar elk van de ingrediënten vandaan komt en welke technologieën er gebruikt zijn. (Food labelling 2007)

23 Volksgezondheid

Gezondheid wordt bereikt door gezond leven en goede medische zorg. De Piratenpartij staat voor keuzevrijheid in hoe je wilt leven. De overheid kan gezond gedrag wel stimuleren. In de voedingsindustrie gebeurt dit maar matig. Ook wordt er beperkt onderzoek naar gezond eten en leven gedaan omdat hier door de farmaceutische industrie weinig mee te verdienen is. Deze industrie zit ingeklemd tussen publiek gefinancierd wetenschappelijk onderzoek en verplichte verzekeringen die ook door de burger gefinancierd worden. Doordat de kosten van de gezondheidszorg sterker stijgen dan de economische groei wordt het nu direct noodzakelijk in de kosten van de gezondheidszorg in te grijpen. Dit doet de Piratenpartij door medische patenten af te schaffen.

23.1 Geen patenten op farmaceutische producten en medische behandelingsmethoden.

Patenten op farmaceutische producten en medische behandelingsmethoden veroorzaken monopolies, die op hun beurt leiden tot inefficiënte marktwerking. (Gunther en Breuvar 2005) De kosten per pil of behandeling zijn enorm groot en de maatschappij kan het onderzoek naar medische technieken en medicijnen niet sturen. Door patenten op farmaceutische producten en medische behandelingsmethoden met voorrang af te schaffen, wordt het mogelijk bespaarde publieke middelen in te zetten op door het publiek gewenst onderzoek.

23.2 Centrale opslag van medische informatie mag alleen gebeuren als deze opslag door de persoon zelf is aangevraagd (bijvoorbeeld voor allergieën).

Het Elektronisch Patiënten Dossier (centraal toegankelijke opslag voor medische gegevens van burgers) heeft het terecht niet gehaald. (Meijman 2009) Om dergelijke constructies ook in de toekomst te voorkomen, moeten er duidelijkheid zijn rondom te beschermen gegevens. Medische informatie is alleen bedoeld voor de patiënt en de behandelend arts. Elke vorm van opslag van dergelijke informatie moet direct aan banden gelegd worden. Verzekeraars kunnen per verzoek zelf navraag doen over rechtmatigheid. Informatie die hierbij verkregen wordt moet na gebruik verwijderd worden. Commerciële initiatieven tot het vormen van EPD's moeten streng onder de loep genomen worden.

23.3 Negatieve stimulansen die leiden tot het opgeven van fundamentele rechten worden verboden.

Medische gegevens kunnen voor een verzekeraar een goudmijn zijn. Als een verzekeraar deze gegevens op mag vragen voor het aanbieden van bijvoorbeeld een lagere premie, dan is het goed mogelijk dat de prijs van privacy binnenkort onbetaalbaar zal worden.

8. Nawoord

De versie van het programma die u nu voor u heeft liggen is de conceptversie. Deze versie zal de komende weken via ons liquid feedback systeem bloot staan aan de (verplicht constructieve) kritiek van onze leden. Nadat hier de tijd voor genomen is, zal een definitieve versie van dit programma een kleine maand later volgen.

Dit programma beperkt zich bewust tot de kern van onze punten en de achterliggende idealen. Wij gebruiken hier het woord idealen heel breed: het is ons niet zozeer te doen om de ideeën van deze of gene maar om een nieuwe, betere, methode van politiek bedrijven. Daarnaast gaan wij ons richten op het verder uitwerken van onze e-democracy ideeën zodat nieuwe voorstellen voor het programma hun weg kunnen beginnen te vinden.

Ondanks dat dit nog slechts de conceptversie is, zijn er niettemin twee versies. U heeft ofwel de papieren versie voor u, of de digitale. Als u de papieren versie heeft, ontbreken er een aantal dingen die wel in de digitale versie staan. In de digitale versie hebben we namelijk alle punten en genoemde stellingen onderbouwd met links naar relevante onderzoeken. Mocht u deze alsnog willen bekijken, dan kunt u deze vinden op onze website: www.piratenpartij.nl, of specifieker op onze wiki: [Link](#)

Wij willen u van harte uitnodigen uw op- of aanmerkingen, kritiek of aanvullingen met ons te delen via het LQFB systeem. Mocht u geen lid zijn maar ons toch willen verlichten met uw inzichten, dan kan dat via ons algemene email-adres: programmacommissie@piratenpartij.nl. Bij deze laatste mogelijkheid wordt enige bondigheid op prijs gesteld. Enter onze politiek!

Hieronder vindt u de wetenschappelijke literatuur-referenties. U kunt deze lijst ook online terugvinden op: <https://wiki.piratenpartij.nl> . Op die pagina vindt u ook een korte samenvatting per referentie. Veel van de links die hier aangeboden worden zijn helaas nog niet zo vrij toegankelijk als ze zouden moeten zijn; ze staan achter de zogenaamde 'paywalls', wat betekent dat ze alleen tegen betaling toegankelijk zijn. Ook daar kunt u op 12 september uw stem tegen laten horen!

Referentielijst

- ▶ **Aalbers R.F.T., V. Kocsis en V. Shestalova. 2012.** *Tarifering van decentrale opwekking elektriciteit.* *Economisch-statistische berichten : algemeen weekblad voor handel, nijverheid, financiën en verkeer* 97 (4633): 230-234
- ▶ **Aalberts, C.E. en M. Kreijveld. 2011.** *Veel gekwetter, weinig wol : de inzet van sociale media door overheid, politiek en burgers.* Den Haag: Sdu Uitgevers.
- ▶ **Amersfoort, R. van. 2006.** *Onder druk : terrorismebestrijding in Nederland.* Amsterdam: Buro Jansen & Janssen. [Link](#)
- ▶ **Anoniem reizen. 2008.** *De ingenieur : orgaan der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs* : weekblad gewijd aan de techniek en de economie van openbare werken en nijverheid 120 (7): 34.
- ▶ **Barnes, K. 2011.** *"Free" Education : The Inclusion of Educational Materials and Supplies as Part of the Right to Free Education.* *Journal of law & education* 40 (2): 373-383. [Link](#)
- ▶ **Barrow, W. 2007.** *Creating a Viable Alternative : Reforming Patent Reexamination Procedure for the Small Business and Small Inventor.* *Administrative law review* 59 (3): 629-646. [Link](#)
- ▶ **Bemmel, H. van. 2003.** *Cameratoezicht en privacy : balanceren tussen vrijheid en veiligheid.* Doctoraalscriptie, Universiteit Tilburg.
- ▶ **Berry D.M. en G. Moss. 2006.** *Free and open-source software : Opening and democratising e-government's black box.* *Information polity : the international journal of government and democracy in the information age* 11 (1): 21-34. [Link](#)
- ▶ **Bessen J. en M.J. Meurer. 2008.** *Patent failure : how judges, bureaucrats, and lawyers put innovators at risk.* Princeton: Princeton University Press. [Link](#)
- ▶ **Böcker, A.G.M. 2002.** *Identificatieplicht: oplossing of oorzaak van problemen?* Nijmegen: GNI.
- ▶ **Boer, F. den. 2011.** *Railway vendor lock-in : The Dutch case.* Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam. [Link](#)
- ▶ **Breedband als basisrecht. 2010.** *Telecommagazine : strategie en toepassingen van tekst-, spraak-, beeld- en datacommunicatie* 25 (1): 33-36.
- ▶ **Brito, J. 2007.** *Hack, Mash & Peer: Crowdsourcing Government Transparency. Working Paper,* Fairfax County: George Mason University. [Link](#)
- ▶ **Brooks-Young, S. 2006.** *Open for Business - Open-source software could yield real savings for school districts.* *Technology & learning* 26 (10): 36-37.

- Buuren, J. van en E. Lubbers. 2000. *Regelgeving: aftappen versus privacy*. Amsterdam: Buro Jansen & Janssen.
- Carbone, J., E.R. Gold, B. Sampat, S. Chandrasekharan, L. Knowles, M. Angrist en R. Cook-Deegan. 2010. *DNA patents and diagnostics : not a pretty picture*. *Nature biotechnology* 28 (8): 784-792. [Link](#)
- Carmichael P. en L. Honour. 2002. *Open Source as appropriate technology for global education*. *International journal of educational development* 22 (1): 47-54. [Link](#)
- Claes, E., A. Duff en S. Gutwirth. 2006. *Privacy and the Criminal Law*. Oxford: Hart Publishing. [Link](#)
- Chappelet J., P. Kilchenmann. 2005. *Interactive Tools for e-Democracy: Examples from Switzerland*. *Lecture notes in computer science* 3416: 36-47. [Link](#)
- Choi, J.P. en B.C. Kim. 2008. *Net Neutrality and Investment Incentives*. CESifo working paper ; No. 2390. Category 11: Industrial Organisation [Link](#)
- Chrysochoou, D.N. 1998. *Democracy in the European Union*. Londen: I.B. Tauris & Co. [Link](#)
- Clarke, R. 2006. *What's 'Privacy'?* [Link](#)
- Creative Commons. 2006. *Items* : tijdschrift voor vormgeving 25 (2): 46-48.
- Culnan, M.J. en P.K. Armstrong. 1999. *Information Privacy Concerns, Procedural Fairness, and Impersonal Trust: An Empirical Investigation*. *Organization Science* 10 (1): 104-115. [Link](#)
- Daalder, E.J. 2005. *Toegang tot overheidsinformatie : het grensvlak tussen openbaarheid en vertrouwelijkheid*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. [Link](#)
- Deibert, R.J. *Access denied : the practice and policy of global internet filtering*. Cambridge, MA: MIT Press. [Link](#)
- Dekker, P. en R. Feenstra. 2012. *"Apolitical" Democracy: the Ideals of Citizenship and the Contradictions of Public Opinion in the Netherlands*. *REVISTA DEL CLAD REFORMA Y DEMOCRACIA* 52. [Link](#)
- Deledesma C. 2004. *New approaches to copyright - Industry drives to get tough on copyright theft are being matched by the rapid rise of new legal instruments which encourage the remix culture*. *Intermedia : the journal of the International Institute of Communications* 32 (4): 18-20.
- *De zegen van het thuiswerken*. 2007. Management team : grootste magazine voor het gehele bedrijfsleven 29 (3): 54-60.
- *Distributed generation: it's all a matter of control*. 2003. *Power engineering : the engineering magazine of power generation* 107 (8): 22-26. [Link](#)
- *DNA patents: putting an end to 'business as usual'*. 2002. *The Lancet* 360 (9330): 349. [Link](#)

- **Donohue, L.K. 2008.** *The cost of counterterrorism : power, politics, and liberty.* Cambridge: Cambridge University Press.
- **Eechoud, M.M.M. van. 2007.** *Het Communautaire Acquis voor auteursrecht en naburige rechten : Zeven zonden of zestien gelukkige jaren?* AML : tijdschrift voor auteurs-, media- & informatierecht 31 (4): 109-117. [http://Link](#)
- **Eisenberg, R.S. 2009.** *Re-examining the Role of Patents in Appropriating the Value of DNA Sequences.* Emory law journal 49 (3): 783-800. [Link](#)
- *EU parallel import rules causing concern. 2006.* Agrow : world agrochemical news (510): 8.
- **Fernández-Medina, E. en M. Piattini. 2005.** *Designing secure databases.* Information and Software Technology 47 (7): 463-477. [Link](#)
- **Fitzgerad, M. 2009.** *The Privacy Paradox - Social media changes the rules about who controls personal and corporate data.* CIO : the magazine for information executives 22 (14): 26-33.
- *Food labelling - What should go on the label? 2007.* Food engineering & ingredients : the magazine for the food and drink industry in Europe 32 (1): 5.
- **Fulkerson, C.L., M.A. Gonsoulin en D.B. Walz. 2002.** *Database Security - To protect your most valuable resource, the company database, you need a comprehensive corporate security policy to defend against both internal and external threats. Once established, the security policy should be maintained just as the database itself is maintained -- Through periodic review and revision.* Strategic finance 84 (6): 48-53.
- **Gaubiac, Y., B. Lindner, J.N. Adams. 2009.** *Duration of Copyright.* In Research handbook on the future of EU copyright, ed. E. Derclaye, 148-192. Cheltenham: Elgar.
- *Gebrek aan centrale regie bij chipkaart. 2005.* OV-magazine : onafhankelijk vakblad over openbaar vervoer 11 (3): 6-8.
- **Geist, M. 2010.** *The Trouble with the Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA).* SAIS review 30 (2): 137-148. [Link](#)
- **Geller, P.E. 2008.** *Beyond the Copyright Crisis: Principles for Change.* Journal of the Copyright Society of the USA 55: 165-199. [Link](#)
- *Glasvezel voor iedereen. 2006.* Computer! totaal : officieel orgaan van de HCC : inzicht en overzicht in hardware en software 16 (1): 32-38.
- **Gompel, S. van. 2008.** *Another 45 miles to go? Kritisch commentaar op het richtlijnvoorstel duurverlenging naburige rechten.* AML : tijdschrift voor auteurs-, media- & informatierecht 32 (6): 169-180.
- **Green-Pedersen, C. en R. Stubager. 2010.** *The Political Conditionality of Mass Media Influence: When Do Parties Follow Mass Media Attention?* British journal of political science 40 (3): 663-678. [Link](#)
- **Grunsven, M. van. 2011.** *Netneutraliteit - Wordt het internet een oligarchie, waarvan grote bedrijven de poorten bewaken?* De groene Amsterdammer : weekblad voor Nederland 135 (17): 26-29.

- **Gunther, J.-P. en C. Breuvert. 2005.** *Misuse of Patent and Drug Regulatory Approval Systems in the Pharmaceutical Industry: An Analysis of US and EU Converging Approaches.* European competition law review : a quarterly review 26 (12): 669-684.
- **Gupta, N.K. en A.L. Danielsen. 1998.** *Real-Time Pricing: Ready for the Meter? - An Empirical Study of Customer Response.* Public utilities fortnightly 136 (20): 50-61. Haan, J. de en S. Oosterloo. Transparency and accountability of central banks in their role of financial stability supervisor in OECD countries. European Journal of Law and Economics 22 (3): 255-271.
- **Hahn, R.W. 2002.** *Government policy toward open source software.* Washington, DC: AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies. [Link](#)
- **Heijden, P.F. van der. 2000.** *ICT en het recht om anoniem te zijn.* Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur. [Link](#)
- **Hes, R., T.F.M. Hooghiemstra, J.J.F.M. Borking en P.J.A. Verhaar. 1999.** *At face value: on biometrical identification and privacy.* Den Haag: Registratiekamer.
- *Het tijdperk van elektriciteitscentrales lijkt ten einde. De toekomst is aan decentrale opwekking van stroom, te vergelijken met de informatievoorziening via internet. 2004.* De ingenieur : orgaan der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs : weekblad gewijd aan de techniek en de economie van openbare werken en nijverheid 116 (9): 28.
- **Ho, C.M. 2011.** *Access to medicine in the global economy : international agreements on patents and related rights.* Oxford: Oxford University Press. [Link](#)
- **Holvast, J. en A. Mosshammer. 1993.** *Identificatieplicht : het baat niet, maar het schaadt wel.* Utrecht : Van Arkel.
- *It is five minutes to midnight - Talking about nuclear energy - How to improve the polarized discussion. 2008.* The bulletin of the atomic scientists : magazine of science & public affairs 64 (2): 7-8.
- **Iyengar, S. en R. Reeves. 1997.** *Do the Media Govern?: Politicians, Voters, and Reporters in America.* Thousand Oaks, CA: Sage. [Link](#)
- **Jaffe, A.B. en J. Lerner. 2004.** *Innovation and its discontents : how our broken patent system is endangering innovation and progress, and what to do about it.* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- **James, J.** *Information technology and development : a new paradigm for delivering the Internet to rural areas in developing countries.* London: Routledge.
- **Kilbey, I. 2003.** *Copyright Duration? Too Long!* European intellectual property review : a monthly review : a journal concerning the management of technology, copyrights and trade names 25 (3): 105-110.
- **Kingston, W. 2001.** *Innovation needs patents reform.* Research Policy 30 (3) 403-423.
- *Klokkenluiders - Meer bescherming nodig voor klokkenluiders. 2002.* Magazine CNV Publieke Zaak : ledenblad van CNV Publieke Zaak 17 (3): 13.

- **Kratzke, W.P. 1991.** *Normative Economic Analysis of Trademark Law.* University of Memphis Law Review 21 (2): 199-292. [Link](#)
- **Kuan Ng, E.S. 2009.** *Patent Trolling: Innovation at Risk.* European intellectual property review : a monthly review : a journal concerning the management of technology, copyrights and trade names 31 (12) 593-609.
- **Landauer, B.** *Energy Patent Policies Give Rise to Debate.* Federaltimes 36 (34): 3.
- **Lemley, M.A. 2007.** *Ignoring Patents.* Working Paper. Stanford,; Stanford Law School. [Link](#)
- **Lemley, M.A. en S.L. Dogan. 2007.** *Grounding Trademark Law Through Trademark Use.* Iowa law review 92 (5): 1669-1702. [Link](#)
- **Lessig, L. 2008.** *Remix : making art and commerce thrive in the hybrid economy.* London: Bloomsbury. [Link](#)
- **Li, M. 2009.** *The Pirate Party and the Pirate Bay: How the Pirate Bay Influences Sweden and International Copyright Relations.* Pace International Law Review 21 (1): 281-301. [Link](#)
- *Liberating cyberspace : civil liberties, human rights, and the Internet.* 1999. London: Pluto Press. [Link](#)
- *Linux, Linux Everywhere - Having proven its reliability and cost savings potential, the open source OS moves from cautious evaluation to growing acceptance.* 2002. Stores : the magazine for the retail executives 84 (12): 26-31.
- **Lodge, J. 2003.** *Communicating Europe : transparency and democratic EU governance.* Leeds: University of Leeds. [Link](#)
- **Mair P. en J. Thomassen. 2010.** *Political representation and government in the European Union.* Journal of European Public Policy 17 (1): 20-35. [Link](#)
- **Masters, Z., A. Macintosh and E. Smith. 2004.** *Young People and e-Democracy: Creating a Culture of Participation.* Lecture Notes in Computer Science 3183: 15-22. [Link](#)
- **May, C. 2006.** *Digital rights management : the problem of expanding ownership rights.* Oxford: Chandos. [Link](#)
- **McGeveran, W. 2008.** *Rethinking Trademark Fair Use.* Iowa law review 94 (1): 49-124. [Link](#)
- **Meijman, F.J. 2009.** *EPD heeft evidence nodig.* Medisch contact : officieel orgaan van de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst 64 (5): 198. [Link](#)
- **Miyazaki, A.D. en A. Fernandez. 2001.** *Consumer Perceptions of Privacy and Security Risks for Online Shopping.* Journal of Consumer Affairs 35 (1): 27-44. [Link](#)
- *Nederland, afluisterland. Het aftappen van telefoonlijnen staat open voor manipulatie.* 2002. De groene Amsterdammer : weekblad voor Nederland 126 (25): 9-10.
- *Open source savings - Cutting costs with licence-free business intelligence tools.* 2010. Computer weekly (09 maart 2010): 10-16.

- **Norberg, P.A., D.R. Horne en D.A. Horne. 2007.** *The Privacy Paradox: Personal Information Disclosure Intentions versus Behaviors.* Journal of Consumer Affairs 41 (1): 100-126. [Link](#)
- **Odagiri, H. 2012.** *Intellectual property rights, development, and catch up : an international comparative study.* Oxford: Oxford University Press. [Link](#)
- **Overwalle, G. van. 1998.** *Octrooirecht, ethiek en biotechnologie.* Brussel: Bruylant.
- **Oye, K.** *Orphan Works - Bringing the Past Into the Present? Against the grain* 19 (6): 16-20. [Link](#)
- **Papa, V. 2011.** How to improve transparency in financial reporting. The Banker 130: 70-74.
- **Patent Troubles Pending - Small companies say they're being sued for using common practices to do business on the Net. 2002.** InformationWeek : the newsmagazine for information management (911): 20-34. [Link](#)
- **Patenten bedreigen innovatie. 2003.** Computable : automatiseringsvakblad voor de Benelux 36 (39): 33.
- **Petković, M. en W. Jonker. 2007.** *Security, Privacy, and Trust in Modern Data Management.* Berlin: Springer. [Link](#)
- **Piotrowski, M.J. en G.G. Van Ryzin. 2007.** Citizen Attitudes Toward Transparency in Local Government. The American Review of Public Administration 37 (3): 306-323. [Link](#)
- **Pollak, L. 2008.** Should higher education course materials be free to all? New economy 15 (1): 36-41. [Link](#)
- **Radiopiraten krijgen een plekje in ether. 2004.** Elsevier 60 (6): 80.
- **Rhee, G. van. 2012.** *Uitbreiding preventief fouilleren: voorbode van een politiestaat?* Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- **Russell, C. 2003.** *Fair Use Under Fire.* Library journal 128 (13):32-35. [Link](#)
- **Sa E., A. Sekikawa, F. Linkov, M. Lovalekar en R.E. Laporte. 2003.** *Open source model for global collaboration in higher education.* International journal of medical informatics 71 (2): 165-166. [Link](#)
- **Schnitter, P.C. 2001.** *How to Democratize the European Union...and Why Bother?* Lanham: Rowman & Littlefield Publishers. [Link](#)
- **Silberman, S. 2001.** *The Energy Web - The best minds in electricity R & D have a plan: Every node in the power network of the future will be awake, responsive, adaptive, price-smart, eco-sensitive, real-time, flexible, humming - and interconnected with everything else.* Wired 9 (7): 114-127. [Link](#)
- **Simon, K.D. 2005.** *The open-source model - The value of open standards and open-source software in government environments.* IBM systems journal 44 (2): 227-238. [Link](#)
- **Slager, M. 2001.** *Hilversum moet het alleen nog even doen! : de publieke omroep: van monopolist naar niche-speler in een digitale toekomst?* Doctoraalscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam.

- ▶ **Smeets, A.H.C.M. 2004.** *Camera's in het publieke domein : privacynormen voor het cameratoezicht op de openbare orde.* Den Haag: College bescherming persoonsgegevens. [Link](#)
- ▶ **Smit, M. 2009.** *Een muur van rubber : de WOB in de journalistieke praktijk.* Diemen: AMB.
- ▶ **Spätjens, J. 2000.** *Het plaatsen van camera's op straat in het kader van de handhaving van de openbare orde : bevoegdheden en privacyaspecten.* Doctoraalscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- ▶ **Solove, D.J. 2008.** *Understanding privacy.* Cambridge, MA: Harvard University Press. [Link](#)
- ▶ *Solutions - What Does DRM Really Mean? - Media companies use digital rights management (DRM) to curtail piracy and protect revenues, but it may infringe on your rights in the process.* 2003. PC magazine : the independent guide to IBM-standard personal computing 22 (6): 66-68. [Link](#)
- ▶ **Sterkenburg, N. Bitcoin: nieuw digitaal geld rukt op.** Nieuwe revu (28): 12-13. [Link](#)
- ▶ **Sterrenborg, D.J.R. Orphan Works : de zoektocht naar een internationaal werkbaar model.** Erasmus Universiteit Rotterdam.
- ▶ **Stokkum, B. van. 2006.** *Deliberatie en directe democratie. In Rituelen van beraadslaging, Reflecties over burgerraad en burgerbestuur, chap 5.* Amsterdam: University Press. [Link](#)
- ▶ **Subramanyam, R. en M. Xia. Free/Libre Open Source Software development in developing and developed countries : A conceptual framework with an exploratory study.** *Decision support systems : the international journal* 46 (1): 173-186. [Link](#)
- ▶ **Surowiecki J. 2011.** *Cryptocurrency - Bitcoin could be an alternative to government-issued money, but only if it survives hoarding.* *Technology review* (10): 106-108.
- ▶ **Tak, A.Q.C. 2010.** *De nieuwe structuur van de Raad van State.* *Ars aequi : juridisch studentenblad : onder auspiciën van de Vereniging van Juridische Faculteiten in Nederland* 59 (11): 782-787. [Link](#)
- ▶ **Thomson, R. 2011.** *Resolving Controversy in the European Union: Inputs, Processes and Outputs in Legislative Decision-Making before and after Enlargement.* Cambridge, UK: Cambridge University Press. [Link](#)
- ▶ *Thuiswerken is fijn - Thuiswerken vermindert de stress en verhoogt de arbeidsvreugde, blijkt uit analyse van 46 onderzoeken.* 2007. *De automatisering gids* 41 (49): 23-25.
- ▶ **Uerpmann-Witzack, R. 2011.** *Das Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA) als Prüfstein für die Demokratie in Europa.* *Archiv des Völkerrechts* 49 (2): 103-124. [Link](#)
- ▶ **Välimäki, M. 2004.** *A Practical Approach to the Problem of Open Source and Software Patents.* *European intellectual property review : a monthly review : a journal concerning the management of technology, copyrights and trade names* 26 (12): 523-527. [Link](#)
- ▶ *Vendor lock-in : Wie zijn toepassingen onderbrengt in de cloud, loopt grote kans op leveranciersafhankelijkheid.* 2010. *De automatisering gids* 44 (33): 12-14.

- Warf, B. 2011. *Geographies of global Internet censorship*. *GeoJournal* 76 (1): 1-23. [Link](#)
- Wassink, J. 2007. *Energie revolutie : oplossingen voor eindige voorraden, politieke afhankelijkheid en klimaatverandering*. Baarn: Veen Magazines. [Link](#)
- Welch, E.W. 2003. *Internet use, transparency, and interactivity effects on trust in government*. *Proceedings of the 36th Hawaii International Conference on System Sciences* 5 (5):144.1. [Link](#)
- Woltering, K. 2004. *Preventief fouilleren : de onbeschermden onschuldigen*. Doctoraalscriptie, Vrije Universiteit Amsterdam. [Link](#)
- Woude, M.A.H. van der. 2010. *Wetgeving in een veiligheidscultuur : totstandkoming van antiterrorismewetgeving in Nederland gezien vanuit maatschappelijke en (rechts)politieke context*. Den Haag : Boom Juridische uitgeverij. [Link](#)
- Zuidam, L.P. 2001. *Biometrische persoonsherkenning: het lichaam als toegangscode : een scriptie over de bijzondere status van biometrische gegevens en de gevolgen daarvan voor de privacy*. Doctoraalscriptie: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Colofon

De tekst van dit verkiezingsprogramma is opgesteld door een programmacommissie bestaande uit Bob Sikkema, Gerbrand van den Eeckhout, Chris Niekel, Mark van Herpen, Nicky Overweg, Samir Alloui, Henry van der Burgt en Thijs Markus.

Dit verkiezingsprogramma is tot stand gekomen op basis van een open schrijfproces met medewerking van velen, met dank aan de Etherpad Foundation.

Bijzondere dank naar Nienke Hoekstra voor de bevordering van de leesbaarheid en Dirk Poot voor de introductie en het voorwoord.

Als basis van dit programma is ondermeer het verkiezingsprogramma van de Piratenpartij Nederland uit 2010 gebruikt.

Deze tekst is vrij te kopiëren. De Piratenpartij nodigt iedereen, maar in het bijzonder overige politieke partijen, uit om de standpunten van de Piratenpartij te kopiëren, over te nemen, of anderszins te verspreiden.

www.piratenpartij.nl

Piratenpartij

voor een vrije informatiesamenleving

info@piratenpartij.nl | KvK : 27374138 | Bankrekeningnr. : 1083.78.969 te Zwolle